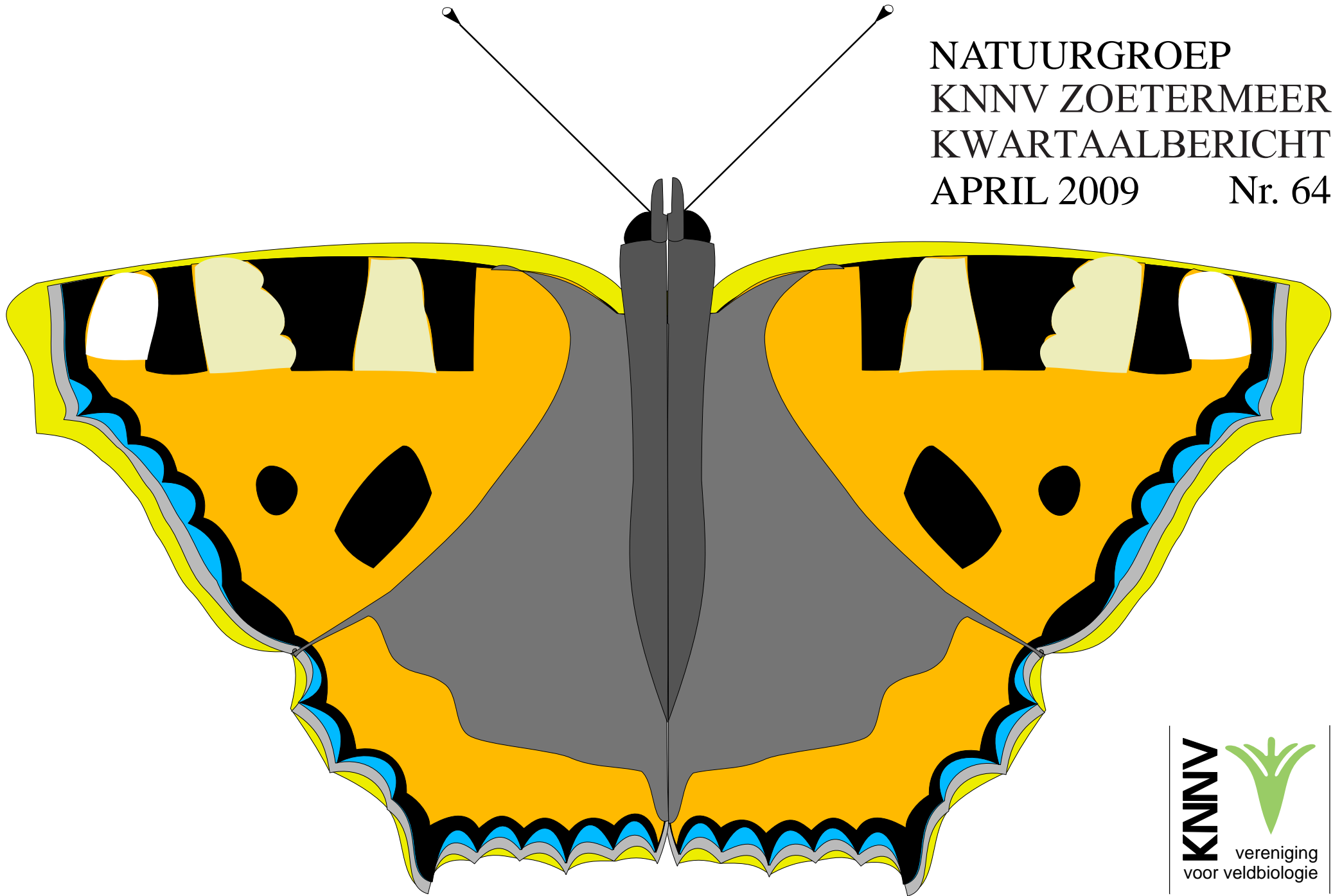

NATUURGROEP
KNNV ZOETERMEER
KWARTAALBERICHT
APRIL 2009 Nr. 64

KNNV ZOETERMEER

zoetermeer@knnv.nl
www.knnv.nl/zoetermeer

KWARTAALBERICHT Nr.64

april 2009

INHOUD

1	VAN DE REDACTIE	3
2	ALGEMENE LEDENVERGADERING KNNV-AFD ZOETERMEER.....	3
3	VERSLAG VAN DE PENNINGMEESTER.....	5
4	START OPNAMEN NATUURFILM VAN ZOETERMEER.....	5
5	NIEUWJAARSRECEPTIE VAN IVN, KNNV EN VWZ.....	6
6	NATURA	7
7	KNNV WERKGROEP LANDELIJKE JONGEREN.....	8
	BERICHTEN UIT DE PLANTENWERKGROEP.....	8
8	HET PLANTENSEIZOEN 2009	8
9	PROGRAMMA PLANTENWERKGROEP	9
10	VEGETATIEOPNAME UIT 1938 TEN NOORDEN VAN ZOETERMEER	9
	GEZIEN IN ZOETERMEER	11
11	UIT HET VOGELDAGBOEK VAN ADRI DE GROOT	11
12	DE BETEKENIS VAN ZOETERMEER VOOR DE MEERVLEERMUIS	15
13	DE WATERSPITSMUIS IN ZOETERMEER.....	18
14	MARETAK IN DE TUIN.....	18
	BUITEN DE VERENIGING	19
15	PLAATSING EERSTE VOGELVIDE IN ZOETERMEER.....	19
16	STICHTING NATÚÚRLIJK ZOETERMEER	20
17	LANDELIJKE VARIADAG FLORON.....	20
18	HET JAAR VAN DE EGEL.....	24
19	PLONZENWEEKEND.....	24
20	STADSVOGELWACHTEN.....	25
21	NIEUWE VISSOORT ONTDEKT IN NEDERLAND!.....	26

22	NIEUW BOTANISCH WOORDENBOEK VAN HENK EGGELTE.....	26
23	HOE FIT IS DARWIN?	27
24	NOORDNATUURNIEUWS.....	27
25	NATUUR EN MILIEUAGENDA ZOETERMEER	28
26	NAMEN	30
27	IK WIL OOK LID WORDEN	30
28	INDEX	30

Ook in Zoetermeer schrijft de natuur geschiedenis.
Zij zoekt haar journalisten, want zij bestaat slechts bij de gratie van wie haar ziet.

***Doe 1x per 2 à 3 weken 2 uurtjes mee
met de plantenwerkgroep.
Goeie sfeer, boeiend, leerzaam, nuttig.
Informatie:
Joke de Ridder tel. 079-3616973***

1 Van de redactie

De nationale databank voor flora en fauna (NDFF) begint steeds concretere vormen aan te nemen. De 13 particulier gegevensverzamelende organisaties, verenigd in de VOFF hadden hiervoor al eerder een overeenkomst gesloten met de Gegevensautoriteit Natuur. De pilotprojecten Haaglanden, Natuurhistorisch genootschap Limburg en Flevoland staan op het punt om een definitieve overeenkomst aan te gaan en vorige maand werd ook zo'n overeenkomst met Waarneming.nl gesloten. Over de validatie van alle waarnemingen, inclusief die van Waarneming.nl zijn nu heldere afspraken gemaakt. De Gegevensautoriteit waakt over de kwaliteit en is daar ook verantwoordelijk voor. Onze Zoetermeerse planten- en paddestoelwaarnemingen gaan al zolang we ze hier verzamelen naar de desbetreffende PGO's (Floron en de NMV). Ook deze waarnemingen zijn inmiddels via de VOFF in de NDFF terechtgekomen en daar binnenkort ook raadpleegbaar. Over de kwaliteitsbewaking van al die opgeslagen informatie kan het volgende worden opgemerkt. Fouten of onwaarschijnlijkheden kunnen met behulp van allerlei controlesoftware worden opgespoord en tegengehouden. Zo zal een zeehond op de Veluwe als onwaarschijnlijk worden geweigerd. Lastiger wordt het al als er een soort in een gebied wordt opgegeven die nog niet eerder in dat gebied is waargenomen. Waarschijnlijk zal in dat geval de waarneming in de wachtkamer terecht komen en "bewijsmateriaal" worden gevraagd. Maar omdat ook de beste waarnemers fouten maken zullen er foutieve waarnemingen in de NDFF terecht komen. Zo zal een algemeen voorkomende soort als een dagpauwoog die als kleine vos is opgegeven gewoon als kleine vos in de databank worden opgenomen. Veldwerk blijft uiteindelijk gewoon mensenwerk. Maar op al die miljoenen waarnemingen is een bepaalde foutenmarge acceptabel.

Dat neemt echter niet weg dat het feit dat alle waarnemingen die in Nederland verzameld worden uiteindelijk in één nationale databank terecht komen een goede zaak is en gezien moet worden als een enorme stap vooruit. De landelijke KNNV heeft afspraken gemaakt met Waarneming.nl en roept alle afdelingen op om hun waarnemingen via deze site aan te leveren. Het idee is dat de KNNV-identiteit zo beter behouden blijft in vergelijking met het leveren van waarnemingen via de afzonderlijke PGO's.

Waarom is het zo belangrijk dat alle waarnemingen in de NDFF terecht komen? Steeds meer overheden (waaronder gemeenten) hebben behoefte aan actuele natuurgegevens die beschikbaar zijn op een voor ruimtelijke ordening en beheer geschikt schaalniveau. Enerzijds is die informatie essentieel wil de desbetreffende gemeente de natuurwetgeving niet overtreden. Maar dat niet alleen, ook bij het bevorderen van de lokale biodiversiteit is deze informatie van groot belang. Juist nu, in een tijd dat o.a. gemeenten aangemoedigd worden door het ministerie van VROM om eigen biodiversiteitsbeleid te ontwikkelen en daartoe de Countdownverklaring 2010 te ondertekenen. De bedoeling van dit alles? In Europees verband heeft Nederland afspraken gemaakt dat het teruglopen van de biodiversiteit in 2010 definitief tot staan is gebracht. Concluderend: het documenteren van de natuur, zoals uw KNNV-afdeling al jaren propageert mag zich verheugen in een groeiende populariteit. Hoe beter onze lokale kennis gedocumenteerd wordt, hoe groter het maatschappelijk belang er van.

2 Algemene ledenvergadering KNNV-afd Zoetermeer

op 25 februari 2009

Lodewijk van Duuren

Aanwezig: Annet de Jong (voorzitter), Tilly Kester (vice-voorzitter), Hans Bieze (penningmeester), Lodewijk van Duuren (secretaris), Henk Lubberding, Fred Reeder, Wim de Liefde en Johan Vos.

1. Opening en vaststellen agenda

2. Ingekomen stukken

- a. Brief van Hoogheemraadschap van Rijnland over natuurfilm (zie punt 7)
- b. Brief van de gezamenlijke woningbouwverenigingen over natuurfilm (zie punt 7)

3. Verslag bestuursvergadering van 25 november 2008

Het verslag van de bestuursvergadering is besproken en de daarin genoemde punten komen voor zover relevant in onderstaande punten terug.

4. Financiële zaken

De kascommissie heeft de financiën beoordeeld en goedgekeurd.

De begroting voor 2009 wordt na enkele wijzigingen door de vergadering goedgekeurd.

Zie verder het overzicht financiën 2008 en de begroting voor 2009 onder het verslag van de penningmeester

Voor 1 april 2009 zal de brief van de penningmeester over de betaling van de contributie naar onze leden worden verzonden (actie Henk Lubberding en Hans Bieze). Tilly draait de etiketten uit voor Hans Bieze.

Fig. 1 De Algemene Leden Vergadering ALV, uitgezonderd de Voorzitster die de foto neemt

5. Vertegenwoordiging en verplichtingen naar het landelijk bestuur, het gewest en de gemeente.

Johan Vos zal de vertegenwoordigende vergadering van de KNNV bijwonen op 18 april 2009 a.s. Annet de Jong maakt het jaarverslag over 2008 van KNNV Zoetermeer voor landelijke KNNV. Annet de Jong zal de gewestelijke vergaderingen niet meer bijwonen.

Tilly Kester meldt terug over het gemeentelijk overleg met de natuur- en milieuverenigingen en zal volgende vergaderingen van dit jaar ook bijwonen. Verzoek om interessante zaken door te geven aan redactie van kwartaalblad.

Zowel voor de stichting "Natuurlijk Zoetermeer" en de "Dag van het park" worden vrijwilligers gevraagd.

Ons voorstel is om volgend jaar op de nieuwjaarsbijeenkomst met een gezamenlijk excursieprogramma te komen. Annet brengt dit te berde bij de voorbereidende vergadering.

6. KNNV afd. Zoetermeer, planten- en paddestoelenwerkgroep.

Wim de Liefde bezoekt 28 maart een KNNV-bijeenkomst over een Content Management Systeem voor afdelingswebsites. Wim maakt een verslag.

Op 12 maart start de plantenwerkgroep met het opstellen van een programma voor 2009.

Onderdeel daarin is een tuinexcursie in de tuin van Henk Lubberding in de week van 11 mei-14 mei. Ter gelegenheid van het 15-jarig bestaan van de plantenwerkgroep wordt gewerkt aan een tentoonstelling die bestaat uit 5 panelen met foto's en teksten (actie Johan en Tilly) Een bijpassende folder wordt geactualiseerd.

Het publieksproject van de landelijke KNNV is dit jaar waterplanten. De plantenwerkgroep zal daarom minimaal twee waterplantenexcursies in Zoetermeer organiseren.

(voor details zie programma plantenwerkgroep elders in dit blad).

Johan Vos verzorgt dit jaar een thema-bijeenkomst over de waterspitsmuis in Zoetermeer. Fred Reeder maakt twee linkjes op de website naar: het jaar van de egel en het jaar van de visdief. Tilly belt Sinie over het continueren van het gebruik van een van onze microscopen door de paddestoelenwerkgroep.

7. Natuurfilm Zoetermeer.

Fonds 1818 heeft wat het verstrekken van haar subsidie betreft uitstel verleend tot augustus 2009 in de hoop dat we dan het hele benodigde kapitaal beschikbaar hebben.

Helaas hebben het Hoogheemraadschap Rijnland en de gezamenlijke woningbouwverenigingen negatief gereageerd op ons verzoek om een bijdrage aan de kosten van de film.

Van het Hoogheemraadschap van Schieland is bericht gekomen dat subsidieverzoek ontvangen is. Lodewijk van Duuren zal navragen hoe het er mee staat.

Om de film bij potentiële subsidiegevers te promoten zal er een stukje film gemaakt worden van beelden die al eerder gemaakt zijn.

Volvo-dealer Zoetermeer zal benaderd worden door Annet de Jong als dit promotiefilmpje gereed is en zal daar samen met Lodewijk van Duuren onze plannen voor een film toelichten en beelden uit de film laten zien.

8. Rondvraag en sluiting.

De volgende bestuursvergadering is gepland op 4 november 2009 bij Annet de Jong.

3 Verslag van de penningmeester

Hans Bieze/Henk Lubberding

Begroting KNNV Zoetermeer 2009			
INKOMSTEN		UITGAVEN	
Saldo 1 januari 2009	1516,22	Landelijke afdracht	425
Contributies	1000	Drukkosten kwartaalbericht	500
Verkoop boeken	400	Inkoop boeken	300
Verkoop Kwartaalbericht		Postzegels, briefpapier	75
Giften		Onvoorzien	100
Rente		Saldo 31 december 2006	<u>1516,22</u>
Totaal	<u>2916,22</u>		<u>2916,22</u>

Balans 2008			
INKOMSTEN		UITGAVEN	
Saldo 1 januari 2008	€ 1.522,70	Landelijke afdracht	€ 399,00
Contributies	€ 919,00	Drukkosten kwartaalbericht	€ 581,40
Verkoop boeken	€ 451,65	Inkoop boeken	€ 377,35
Verkoop Kwartaalbericht	€ 0,00	Postzegels, briefpapier	€ 70,31
Giften	€ 100,00	Onvoorzien	€ 49,07
Rente	€ 0,00	Saldo 31 december 2008	<u>€ 1.516,22</u>
Totaal	<u>€ 2.993,35</u>		<u>€ 2.993,35</u>

4 Start opnamen natuurfilm van Zoetermeer

Annet de Jong

Zoals u op blz. 5 hebt kunnen lezen heeft de KNNV-afd Zoetermeer, samen met productiemaatschappij "Toonbeeld" het initiatief genomen om de natuur van Zoetermeer te gaan verfilmen. De bedoeling van het project is dat wat Zoetermeer het jaar rond aan natuurhoogtepunten te bieden heeft tot een aantrekkelijke "natuur in de stadfilm" zal worden aaneengemonteerd. Vanaf het moment dat de natuur ontwaakt en de eerste hommelsoningin op zoek naar nectar voorjaarsbloeiërs als wilg, madeliefje en maarts viooltje bezoeken tot diep in de herfst wanneer de vruchtlichamen van de vele paddestoelensoorten de berm en parken in kleur zetten.

Ten behoeve van deze film is een draaikalender gemaakt met een opeenvolging van natuurhoogtepunten in de tijd. Gezien we voor deze film voor een belangrijk deel afhankelijk zijn van momenten en plekken dat/waar

de natuur er op z'n voordeligst bij staat zouden de initiatiefnemers graag een beroep doen op de oplettendheid van leden van de Zoetermeerse natuurverenigingen. Informatie van deze strekking kunt u kwijt op: zoetermeer@knnv.nl

Ondanks het feit dat op dit moment de begroting nog niet helemaal rond is hebben we toch besloten om te beginnen met filmen. Doen we dat niet dan lopen we het risico dat we niet een compleet jaar natuurbeleving kunnen vastleggen. Ook nu geldt weer dat de stadsnatuur haar journalisten zoekt omdat zij slechts bestaat bij de gratie van wie haar ziet!

5 Nieuwjaarsreceptie van IVN, KNNV en VWZ

op 8 januari 2009

Annet de Jong

In de matige vrieskou fietsten Tilly en ik samen door een wonderschoon wit Zoetermeer onder een kraakheldere hemel bij volle maan naar de nieuwjaarsreceptie op stadboerderij "Het Buitenbeest" Evenals voorgaande jaren was het erg gezellig en nadat iedereen elkaar even gesproken had nam Winfried van Meerendonk namens de vogelwerkgroep het woord.

Hieronder volgt een beknopte weergave van wat er zoal ter sprake kwam. Winfried liet prachtige plaatjes zien van zijn de afgelopen middag gereden schaatstocht op de Starrevaart. Hier ontbraken dit keer de vogels omdat er geen wakken waren, maar wel volop aanwezig, echte Hollandse taferelen met veel rijp. Dat natuurbeschermingsmaatregelen en natuurlijk gedrag wel eens op gespannen voet met elkaar staan bleek uit een dia die Winfried liet zien. De dia liet een hybride zien van de zwaar beschermde dwerggans en de brandgans. Omdat ik dit verhaal niet meer precies kon reproduceren vroeg ik Winfried het hieronder nog eens uiteen te zetten.

Fig. 2 Joke de Ridder presenteert de 15jarige Plantenwerkgroep op de Nieuwjaarsreceptie van Zoetermeerse Natuurverenigingen

“Die gans was een dwerggans die gepaard had met een brandgans en daarmee een vijftal hybriden op de wereld heeft gezet. Omdat de dwerggans een kleine wereldpopulatie heeft en sterk bedreigd is, heeft men in Zweden eieren van dwergganzen door brandganzen laten uitbroeden. De jonge dwerggansjes zouden zo de route naar Nederland leren via hun pleegouders. Alleen blijken sommige dwergganzen hun pleegsoort zo aantrekkelijk te vinden dat ze daar meer mee doen dan alleen maar meevliegen. Dit geldt niet voor alle dwergganzen overigens.

Jetty Boer meldde dat in het kader van het 25-jarig bestaan van de vogelwerkgroep een boekje is verschenen: “Kijk uit, vogelroutes in en rond Zoetermeer“, kosten € 2,50. Geïnteresseerden kunnen dit boekje bij mij bestellen door een E-mail te sturen naar (beirawa@planet.nl) o.v.v. VWG-Vogelboekje. Uiteraard geeft de vogelwerkgroep geen garantie dat je alle in het boekje genoemde vogelsoorten ook daadwerkelijk ziet, maar zeker gegarandeerd is natuurbeleving in zijn vele facetten!

Namens de KNNV verwelkomde ondergetekende de aanwezigen waarna Joke de Ridder (onze nieuwe contactpersoon van de plantenwerkgroep) en Tilly Kester de presentatie overnamen. De plantenwerkgroep bestaat dit jaar officieel 15 jaar en in een PowerPoint Presentatie van zes dia's vertelde Joke wat er in die 15 jaar allemaal bereikt is. De aanwezigen waren zichtbaar geïnteresseerd en hiervan nauwelijks op de hoogte. Conclusie, ook de onderlinge communicatie laat nog wel wat te wensen over. Vervolgens ging de botanische kennisquiz die de plantenwerkgroep voorbereid had niet zoals gepland. Antwoorden noteren op een formuliertje, nakijken en de winnaar bekend maken. We waren gewoon vergeten pen en papier mee te nemen. Besloten werd om de foto's van de 10 verschillende plantensoorten te vertonen en de eerste die dacht de juiste naam te weten mocht die gewoon roepen. Het werd een zeer vrolijk en geanimeerd spektakel met veel lol.

Agnes van der Linden sprak namens het IVN. Er wordt dit jaar een officiële IVN-natuurgidsencursus georganiseerd met als centraal punt Zoetermeer. Nadere informatie hierover is na te lezen in kwartaalblad nr. 63 van jan 2009 op bladzijde 26. Contact opnemen met Anke Smits (jm.smits@planet.nl, tel: 079-3511293 kan natuurlijk ook. Het was een hartverwarmende bijeenkomst en allen die er niet geweest zijn hebben in mijn ogen veel natuurlijke hartelijkheid gemist. Zeker een aanrader voor volgend jaar, bij deze van harte welkom op de donderdagavond van eerste werkweek in 2010!

6 Natura

Jelle Schuurmans

De landelijke vereniging laat tegenwoordig het blad Natura bezorgen door het bedrijf Netwerk VSP. VSP is aanzienlijk goedkoper dan TNT Post. En die besparing is gebruikt om de kwaliteit van Natura verder te verhogen.

Maar er zijn in 2008 wel groter klachten ontvangen over de bezorging. En het kan niet worden uitgesloten, dat er meer aan de bezorging mankeert, dan blijkt uit dat aantal klachten.

Daarom is het van belang te melden, dat een nummer van Natura niet is bezorgd.

Bovendien wordt dan een exemplaar nagezonden.

De verschijningsdata van de Natura's in 2009 zijn: de week van 13 februari, 10 april, 29 mei, 10 juli, 25 september en 13 november met een spreiding van tenminste een week. En ook loopt de planning soms een week uit.

Met vriendelijke groet,
KNNV landelijke ledenadministratie
Jelle H. Schuurmans
Monnikenweg 2
5682 PD Best
tel/fax 0499-399429

Klachten kunnen worden gestuurd aan: KNNV Ledenadministratie, J.H. Schuurmans, Monnikenweg 2, 5682 PD BEST tel 0499-399429, email ledenadministratie@knnv.nl

9 Programma Plantenwerkgroep

Datum	Tijd	Verzamelen	Doel
do 9 april	18.30 uur.	Gemaal de Leyens, "de Wokkel"	voorjaarsbloeiers in de Leyens
do 23 april	19.00 uur.	Esso benzinstation Weidedreef	oevers (Wijdse weide, Leidsewallenwetering)
do 14 mei	19.00 uur.	Leiwater 1 in Meerzicht	tuin Henk Lubberding
do 28 mei	19.00 uur.	't Westpunt, tegenover de natuurtuin, Westerpark	inleiding Zoetermeerse waterplanten met aansluitend een excursie in de natuurtuin.
donderdagavond 4 juni of zaterdag 6 juni		Informatie via Joke de Ridder: tel 079 - 3616973	Fietsen voor koolzaad met Sheila Luijten (ibl).
za 13 juni	10.00 uur.	brug einde Aziëweg tegenover boerderij 't Geertje	waterplanten
Za 27 juni	10.00 uur.	Vernispad bij Weleda, Lansinghage	waterplanten
do 9 juli	19.00 uur.	Balijhoeve Kurkhout, Rokkeveen	oevers Grand Canal Balijbos
do 23 juli	19.00 uur.	Buytenpark, tegenover de picknicktafel bij "de Kraal"	oevers en waterplanten westrand park
do 6 aug	19.00 uur.	Bleiswijkseweg 35 bij "Shurgard"	oevers Plas van Poot
za 22 aug	10.00 uur.	Benzinepomp Ford, Zwaardslootseweg	natuurvriendelijke oevers Hoekerkade/Meerpolderdijk
do 3 sept	19.00 uur.	volkstuinten hoek Tochtpad-Ruimtebaan	de Boomgaard
za 19 sept	10.00 uur.	brandweerkazerne Olof Palmelaan	braakliggende terreinen Oosterheem
za 3 okt	10.00 uur.	tunneltje bij Nootdorp onder de A12	Roeleveen

10 Vegetatieopname uit 1938 ten Noorden van Zoetermeer

Lodewijk van Duuren

De Landelijke Vegetatiedatabank is een groot gegevensbestand met vegetatieopnamen dat beheerd wordt door Alterra uit Wageningen. In dit bestand zitten ook opnamen uit Zoetermeer en omgeving. De oudste opname uit de omgeving van Zoetermeer dateert uit 1938 en is opgenomen door W.H. Diemont (sr). Willem Herbert Diemont (1907-1972) was houtvester en natuurbeschermingsconsulent bij het Staatsbosbeheer. Hij is bekend van de orchideeëntuin het Gerendal in Limburg, die onder zijn leiding is aangelegd.

Een vegetatieopname is een volledige beschrijving van de plantenrijkdom van een proefvlak, in dit geval een stuk grasland van 100 m², waarschijnlijk 10 x 10 meter. De volledige beschrijving bestaat uit een aantal algemene kenmerken van het proefvlak zoals grootte, locatie, opnamedatum etc. Daarnaast zijn alle soorten hogere planten (en soms ook mossen, kranswieren en paddenstoelen) opgesomd met per soort de hoeveelheid waarin deze voorkomt. Gebruikelijk is om de hoeveelheid van een bepaalde soort uit te drukken in de oppervlakte die de planten van die soort te samen bedekken. En die geschatte bedekking is vervolgens tot een aantal klassen versimpeld. Zo betekent 3 bij Grote vossenstaart dat deze soort 25-50% van het proefvlak bedekt. Deze klasse-indeling is bedacht door Josias Braun-Blanquet (1884-1980), vandaar dat de schaal Braun-Blanquet heet.

Het is een opname met soorten die je allemaal nog in Zoetermeer kan tegenkomen, maar misschien niet bij elkaar op 100 m². Het zou best kunnen dat deze opname in de Meerpolder is gemaakt, maar helaas is de aanduiding van de locatie niet nauwkeuriger dan een km².

Dergelijke opnamen zijn gebruikt om de vegetaties in Nederland te kunnen indelen. Deze typen zijn hier aangeduid met een syntaxoncode en een naam. De afkorting RG betekent rompgemeenschap, hetgeen erop duidt dat in het proefvlak het vegetatietype niet volledig is (er ontbreken nog een aantal kenmerkende soorten).

Algemene gegevens proefvlak

Opnamenummer:18348
Bedekkingschaal: Braun-Blanquet
Auteur (code): Diemont, W.H. (sr)
Datum (jaar/maand/dag): 25 mei 1938
X-coördinaat: 92.0
Y-coördinaat: 456.0
Bloknummer: 30-47-43
Syntaxoncode Westhoff: Arrhenatherion
elatoris
Syntaxoncode Schaminée: RG
Alopecurus pratensis-Lychnis flos-
cuculi- Alopecurion/Molinietalia]
Associa 01: 16RG08
Associa 02: 16RG09

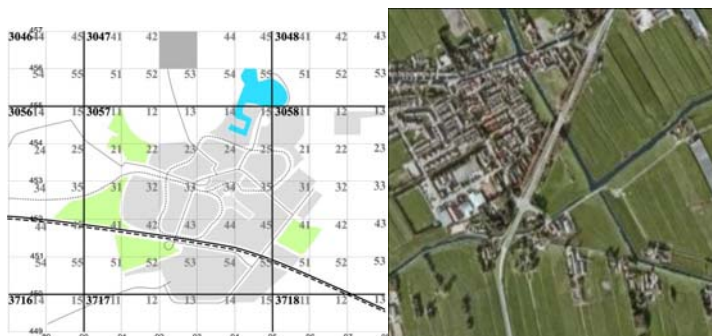

Fig. 4 Het Kilometerhok waarin het proefvlak van 100m² lag
Opmerkingen: Stompwijk onder Voorburg bij Den Haag/ weiland
op klei; afwisselende weide en hooiland/p.a. Diem.sr. W.12

Wetenschappelijke naam

Alopecurus geniculatus
Alopecurus pratensis
Anthoxanthum odoratum
Anthriscus sylvestris
Bellis perennis
Bromus hordeaceus s. hordeaceus
Cardamine pratensis
Cerastium fontanum s. vulgare
Festuca rubra ag. (incl. F. arenaria)
Glechoma hederacea
Glyceria fluitans
Holcus lanatus
Leontodon autumnalis
Lolium perenne
Plantago lanceolata
Poa annua
Poa pratensis
Poa trivialis
Ranunculus acris
Ranunculus repens
Rumex acetosa
Symphytum officinale
Taraxacum sectie Ruderalia
Trifolium dubium
Trifolium pratense
Trifolium repens

codering

+
3
2
+
2
3
+
+
+
+
+
1
1
1
+
1
1
1
1
+
2
+
+
+

Nederlandse Naam

geknikte vossenstaart
grote vossenstaart
gewoon reukgras
fluitenkruid
madeliefje
zachte dravik s.s.
pinksterbloem
gewone hoornbloem
rood zwenkgras s.l.
hondsdrif
mannagras
gestreepte witbol
vertakte leeuwentand
engels raaigras
smalle weegbree
straatgras
veldbeemdgras
ruw beemdgras
scherpe boterbloem
kruipende boterbloem
veldzuring
gewone smeewortel
gewone paardebloemen
kleine klaver
rode klaver
witte klaver

Fig. 5 Soortengegevens proefvlak

Betekenis coderingen:

+ < 5% (weinig)
1 5% (talrijk)
2 5-25%
3 25-50%
4 50-75%
5 75-100%

GEZIEN IN ZOETERMEER

11 Uit het vogeldagboek van Adri de Groot

Adri de Groot

Dinsdag 30 december

Vandaag door het Noord-Aagebied gescharreld. Weinig bosvogeltjes te zien en te horen. De grote Zoetermeerse Plas lag boordevol met vooral eenden en andere vogels. Ook een man nonnetje en twee vrouwen, 6 tureluurs, 4 scholeksters en een witgatje.

Vijf halsbandparkieten waren luidruchtig aanwezig in het Noord-Aa.

Fig. 6 Een paartje halsbandparkieten inspecteerde alvast een nieuwe woning voor 2009

Fig. 7 Koperwiek

Adri de Groot

Dinsdag 6 januari

Vandaag voornamelijk door het Noord-Aagebied gezworven: Zoetermeer en Zoeterwoude. Eerst op de fiets langs de rietkragen van de drie grote plassen, altijd weer spannend. Na de strenge vorst lagen plassen (uiteraard de diepe Zoetermeerse Plas niet) en sloten dicht. Heel weinig vogels lieten zich zien, de ZP lag boordevol, vele, vele duizenden vogels.

Al enkele dagen krijg ik meldingen over een groepje rondtrekkende baardmannetjes. Toen ik vanmorgen ging fietsen was het (nog) bladstil en was iedere beweging in het riet te zien. Slechts eenmaal een baardman gezien, hij vloog langs, dook in het riet en ik kon hem niet meer vinden.

Na de fietstocht de auto gepakt (kan je beter fotograferen) en terug naar het Noord-Aa, want ik had er op de parkeerplaatsen o.a. putters, vinken en koperwieken zien foerageren. Heb wat foto's gemaakt maar vanwege een verplichting moest ik het fotograferen onderbreken.

Vanmiddag nog een keer gegaan en toen heel wat foto's van koperwieken kunnen maken. Koperwieken behoren tot de familie van de lijsters. Het zijn fraaie vogels, ze broeden in Noord-Europa, 's winters kan je ze overal zien. Het zijn ook schuwe vogels, maar met deze kou kan je ze ook van dicht(er)bij bekijken. Ze zoeken naar insecten o.a. onder bladeren die tegen boomstammen liggen. Daar valt in deze vorstperiode kennelijk nog het meeste te halen.

Ook een heggemusje kwam vlak bij de auto. Normaal zijn ze schuw, maar als je honger hebt...

Woensdag 7 januari

Het was me gisteren goed bevallen in Noord-Aa, dus vandaag weer die kant op. Wat een vreemd weer: gisteren vroom het in de ochtend 6 graden, nu dooide het 6 graden. Het ijs was nat, grauwgrijs, vrijwel geen schaatsers meer. Op natte plekken zag ik putters badderen, mezen, kauwen en eksters.

Op de Zoetermeerse Plas wemelde het nog steeds van de vogels. Heb brilduikers gezien, nonnetjes en vooral talloze eenden. Ook een tiental dodaarzen die foerageerden langs de smalle ijsranden langs deze grote plas.

Fig. 8 Badderende kauwen

Fig. 9 Heggenmus

Adri de Groot

Donderdag 8 januari

In deze tijd van het jaar kan je, soms 's morgens heel vroeg, een snel voorgedragen liedje horen van een onopvallend vogeltje. Het is de heggenmus die deze schelle, opwekkende zang produceert, meestal vanaf een zangplaats in de top van struiken en lage bomen. Al heel lang behoren heggenmusjes tot mijn favoriete vogels. Het is trouwens een lange favorietenlijst, welke vogel staat er eigenlijk niet op? Dit musje zeker, dat zo spichtig met grappige schokbewegingen door de tuin scharrelt, beetje saaibruin is maar met een prachtige leiblaauwe zweem op buik en kop.

Vorige week heb ik er een kort horen zingen, daarna niet meer, mogelijk door de kou. Ze zijn schuw en daarom ontdek je hun nestje niet zo makkelijk. Maar als je eens goed oplet, zal je zien dat ze in eigen tuin of die van de burens broeden! Het is een onopvallende vogel, maar met zo'n 250.000 broedpaar (Sovon) prominent aanwezig.

De wetenschappelijke betekenis van *Prunella modularis* is "melodius zingend bruintje". Toch spreekt deze mus, die geen familie is van de huismus, niet zo tot de verbeelding. Althans als ik afga op boeken die er bestaan met volksverhaaltjes over vogels. Wel heeft hij tientallen bijnamen gekregen, o.a. boerennachttegaal en winterzanger. In het Noord-Aa in Zoetermeer heb ik gisteren en eergisteren foto's gemaakt van deze heggenmusjes.

Maandag 12 januari

Het waren drie fantastische dagen! Een bruingroene wereld omgetoverd in wit met blauw. Toen ik vrijdagmorgen uit het raam keek wist ik niet wat ik zag. De bomen zo volmaakt gewit met rijp en sneeuw dat de valse winterkleuren onzichtbaar geworden waren.

De bodem dunnetjes bedekt met een laagje sneeuw. En daarboven het azuur aan een stralende hemel. Grote bonte specht bekijkt al dat moois eens van dichtbij.

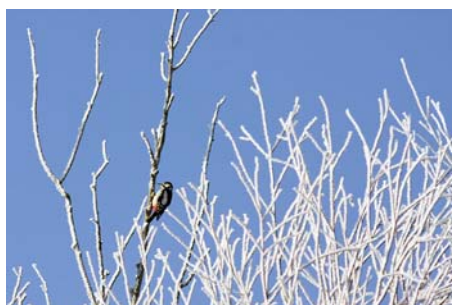

Fig. 10 Grote bonte specht vrijdag aan de Zoetermeerse Plas

Fig. 11 Baltsende brilduikers en overvliegende kokmeeuw op de Zoetermeese Plas

Adri de Groot

Woensdag 14 januari

Kort in het Buytenpark en het Westerpark gekeken, daarna naar het Noord-Aagebied. In het Prielenbos hoog in de bomen zingende sijzen, een geluid dat je nooit vergeet. Ook de diepe Zoetermeerse Plas lag boordevol eenden, zo'n vijfduizend, vooral smienten. In de zuidwesthoek een groep van 14 (6 mannen) brilduikers, volop baltsend.

Woensdag 21 januari

Op de Benthuizer Plas zwommen vanmorgen een vrouw en vier mannen brilduiker. Dinsdag en woensdag heb ik wat in de omgeving rondgereden en gefietst. Als het wat mooiere dagen (zon) worden, hoop ik weer eens wat verder van huis te gaan. Dinsdag bij de Noordhovense Plas een ijsvogel gezien, een paartje halsbandparkieten verkende dinsdag in Zoetermeer de nestholte. Op een andere plek had ik dat al eerder gezien. Op het nest bij 't Geertje lag vandaag een ooievaar. Uiteraard broeden ze nog niet, dat duurt nog wel een tijdje, maar ook vorig jaar was dit overwinterpaartje er vroeg bij.

Fig. 12 Brilduiker op de Benthuizer Plas

Adri de Groot
Fig. 13 Tijdens de vorstperiode zoekt deze scholekster voedsel langs de Zoetermeerse Plas.

Donderdag 22 januari

In de polders was de grond hard en langs de mosselrijke Zoetermeerse Plas was best nog wat te vinden. Meerkoeten en meeuwen slepen daar talrijke mosselen naar de kant om ze op te eten. Mosselen die al een klein beetje open zijn, vormen een prooi voor scholekster. De lange snavel gaat tussen de schelpen en de vogel wrikt die dan van elkaar los. In 2008 was de bonte piet - zoals een van zijn bijnamen luidt - de vogel van het jaar.

Want SOVON en Vogelbescherming Nederland wilden speciale aandacht voor deze steltloper, waarvan nog maar zo'n tachtigduizend paar in ons land broeden; gehalveerd sinds 1990. Toen haalden vissers de mosselbanken leeg en was er voor deze vogel geen voedsel meer.

Naar schatting broedt een kwart van alle Europese scholeksters in ons land.

Fig. 14 Vrouw grote zaagbek

Adri de Groot
Fig. 15 Een grote zilverreiger ving enkele kleine modderkruipers

Zaterdag 24 januari

Op elzenproppen zie je vaak putters foerageren, zoals dinsdag in Noord-Aa. Het zijn niet alleen mooie maar ook leuke vogeltjes, niet schuw. In november heb ik een verhaaltje geschreven over brilduikers in alle rui-kleden. Volwassen vogels hebben rond de winter hun 'grote' rui al volledig voltooid, bij jonge vogels is dat proces wat minder in de tijd afgebakend. Rond het middaguur rond de Zoetermeerse plassen gefietst. Deze vrouw grote zaagbek overwintert hier al een tijdje. Ze werd opgejaagd door een hond

Donderdag 29 januari

Vanmorgen al vrij vroeg op de fiets via de grote plassen naar Noord-Aa. Vergissinkje. Het was erg koud, het had gevoren, het mistte en het woei hard. Toen ik de twee uren op het ijs zag staan, kreeg ik mijn koude vingers bijna niet uit mijn handschoenen. Na een flink uur de auto maar gehaald...

Tijdens de fietstrip een jagend ijsvogeltje langs de Benthuizer Plas. Daar was nog open water genoeg, maar inmiddels ligt al weer veel water dicht. Twee lachende spechten in de buurt van het Prielenbos, een groep zingende sijzen. Een sperwer probeerde langs de Zoetermeerse Plas tevergeefs een spreek te pakken.

Maandag 9 februari

Overall in bermen, tuinen en andere plekken zie je kraaiachtigen hun kostje bij elkaar scharrelen. Een gaai donderdag, een ekster vandaag, beide in Zoetermeer. Eveneens in de Noord-Aa vloog donderdag deze staartmees.

Fig. 16 Staatmees

Adri de Groot
Fig. 17 Vrouw ooievaar van 't Geertje

Woensdag 11 februari

Wat rondgereden, geen opvallende dingen gezien of meegemaakt. Staatmeesjes en putters in het Noord-Aagebied zijn altijd leuk, enkele tientallen kramsvogels in de Meerpolder. Trouwens, ook vrouw ooievaar van 't Geertje denkt vast na over de inrichting van haar nest.

Zaterdag 14 februari

Tijdens een regenbui vrijdagmiddag langs de Benthuizer Plas zag ik tussen het riet en de druppels door dat de vrouw grote zaagbek er nog steeds is.

Woensdag 18 februari

Ook de eerste lepelaars zijn terug in de polders. Vandaag zag ik er twee, in de Noord-Aa, Zoeterwoude en de Meerpolder, Zoetermeer.

Woensdag 25 februari

Bergeenden hebben hun prachtige zomerkleed aangetrokken. Een man met de opvallende snavelknobbel, gisteren in de Meerpolder. Dinsdag was de lucht een poosje stralend blauw, voorbode van zonnige tijden! Een volop in de rui zijnde buizerd vloog boven de Noordhovense Plas. In die omgeving een roerdomp.

Donderdag 26 februari

In de Noord-Aa zijn grauwe ganzen op het moment volop actief met het uitzoeken van hun broedplaatsen tussen het riet. Ook dodaarzen zie en hoor je alweer op kleine plasjes waar ze graag in het riet broeden, eveneens Noord-Aa.

Fig. 18 Lepelaar in de Zoetermeerse Meerpolder

Fig. 19 Buizerd

Adri de Groot

Fig. 20 Grauwe ganzen

Fig. 21 Witkopkauw

Adri de Groot

Fig. 22 Kluten aan de Benthuizerplas

Adri de Groot

Maandag 16 maart

Een witkopkauw, vanmiddag, Schenkelsdijk, Zoetermeer.

Kauwen met witte veren (pigmentafwijking, meestal leucisme) zie je vaker, maar deze vogel viel op omdat de witte veren vooral op zijn kop zaten. Door een afwijking ontbreekt het pigment in die veren en blijven ze wit.

Maandag 23 maart

Op de Benthuizerplas zaten zaterdag twee kluten. Verder tussen de vele vogels een kleine plevier en een vroege oeverloper.

12 De betekenis van Zoetermeer voor de Meervleermuis

Johan Vos (met dank aan Anne-Jifke Haarsma)

Kenmerken

De meervleermuis (*Myotis dasycneme*) is een middelgrote vleermuis. Het lijf is gemiddeld zo'n 6 cm. lang, de spanwijdte bedraagt 20 – 32 cm. De snuit en rugvacht zijn bruin van kleur met een mooie zijdeachtige glans. De buik heeft een grijswitte tint. De meervleermuis heeft grote voeten die zijn uitgerust met lange tastharen.

Brochure Zoogdiervereniging VZZ en UvL
 Fig. 23 De meervleermuis

De soortnaam *dasycneme* dankt de soort aan de rij fijne haren die aan de onderzijde langs het onderbeen loopt. (*dasys* = harig en *cneme* = kuit)

Verspreiding en bescherming

De meervleermuis komt van nature slechts voor in Nederland, Noord-Duitsland, Denemarken, Zuid-Zweden en de Baltische staten tot in Rusland. In de meeste landen is de meervleermuis uitgesproken zeldzaam. De verspreiding in Nederland valt samen met de laaggelegen, waterrijke provincies en daar is de meervleermuis nog redelijk algemeen. In 2006 ging het om 50 kraamkolonies die bij elkaar zo'n 10.000 dieren bevatten. Dat is meer dan 5% van de wereldpopulatie. De telresultaten van 2008 laten echter een negatieve trend zien in aantal dieren. Dit alles zorgt ervoor dat de meervleermuis tot de strengst beschermde diersoorten van ons land behoort. Anders gezegd, in de Europese context heeft Nederland een grote verantwoordelijkheid wat het beschermen van deze soort betreft. Dit betekent dat niet alleen de dieren zelf en hun verblijfplaatsen beschermd zijn, maar ook de vaste vliegroutes en de belangrijke foerageergebieden.

Voedsel, habitat en leefwijze

Meervleermuizen zoeken hun insectenmaal (hoofdzakelijk dansmuggen) boven water en leven in netwerken van verblijfplaatsen, verbindingroutes en foerageergebieden. Als aan een van deze eisen niet (voldoende) wordt voldaan kunnen er in het gebied geen meervleermuizen leven. De dieren gebruiken een aantal verschillende verblijfplaatsen. Vrouwtjes wonen in de zomer in kraamverblijfplaatsen, mannetjes in aparte mannenverblijfplaatsen. In het najaar ontmoeten ze elkaar bij zogenaamde paarverblijfplaatsen. Vanaf oktober tot half april overwinteren ze op vorstvrije plaatsen in ijskelders op buitenplaatsen in de landgoederenzone, in bunkers in de zeereep of in mergelgroeven in Zuid-Limburg. Om de foerageergebieden te bereiken maken ze gebruik van verhoogde dijktaluds, bomerijen, sloten en vaarten (weteringen) Foerageren doen meervleermuizen niet alleen boven de grote plassen in onze regio maar ook wel boven natte weilanden.

Meervleermuizen rond Zoetermeer

De dichtstbijzijnde mannenkolonie bevindt zich in Stompwijk. De meest recente telling van 2008 laat zien dat zich hier 42 dieren bevinden. De dichtstbijzijnde vrouwenkraamkolonies bevinden zich in Reeuwijk (203 dieren) en in Gouda (210 dieren). Meervleermuis zijn zeer trouw aan hun verblijfplaatsen. Zo is bijvoorbeeld van de Goudse kraamkolonie bekend dat die daar al 30 jaar op dezelfde plek in een bedrijfspand naast een meubelcentrum zit!

In 2002 en 2003 is onder leiding van Anne-Jifke Haarsma onderzoek gedaan naar het landschapsgebruik van de meervleermuis in onze regio. Hiervoor is telemetrie gebruik. Dit is het op afstand volgen van dieren met een zender op hun rug die een signaal uitzenden dat door een ontvanger met antenne wordt opgepikt. Uit dit onderzoek bleek o.a. dat de dieren een maximale actieradius van 6 kilometer rondom hun kolonie hebben. Vooral met slecht weer bleek de actieradius erg klein. Zo namen de onderzoekers gedurende 5 winderige avonden achter elkaar boven de Noordhovense plas een gezenderd dier waar. Het dier vloog de hele avond kleine rondjes op een windluwe plek. Halverwege de nacht rusten de dieren, soms bij hun kolonieplaats, soms willekeurig in een boom of bij een woonhuis. Tijdens het onderzoek zijn meer dan vier van dit soort nachtelijke hangplekken gevonden.

Meer Zoetermeerse waarnemingen

Uit nachtelijke "observaties" van de vleermuiswerkgroep van het IVN bleek dat boven de ringsloot van de Meerpolder, ter hoogte van het Buytenpark regelmatig meervleermuizen worden gedetecteerd, 1 exemplaar in 1998, 1 in 2000 en 3 in 2001.

In 2002 werd door vleermuisonderzoekers van StEA (stichting ecologisch advies) die in het Westerpark actief waren 1 gezenderd exemplaar (afkomstig uit Stompwijk) aangetroffen. Zij concludeerden dat het om een dier gaat dat via de waterpartijen van het Buytenpark is overgestoken naar het Westerpark.

In 2003 werden in het noordelijk plassengebied door onderzoekers van bureau Natuurbalans, limes divergens, boven de plassen op diverse plaatsen meervleermuizen waargenomen. Boven het lange land werd in september 2004 1 foeragerend dier gedetecteerd.

Bij het vleermuisonderzoek boven de Plas van Poot werd door onderzoekers van bSR (bureau stadsnatuur Rotterdam) op 25 mei 2005 een meervleermuis boven de sloot aan de oostzijde van de plas gespot.

Ook hebben onderzoekers van bureau van der Goes en Groot die in opdracht van de provincie Zuid-holland in 2004 de natuurwaarden van de Nieuwe Driemanspolder in kaart hebben gebracht op een aantal verschillende plekken boven de watergangen meervleermuizen vastgesteld.

En tot slot een wel heel merkwaardige waarneming: op 23 juni 2002 werd een gezenderd dier in het trappenhuis van verzorgingshuis Buytenhaghe aangetroffen.

Meervleermuisbescherming in de Zoetermeerse context

Door de ligging, aan de rand van het Groene Hart met in het noorden een reeks plassen en een meervleermuis kolonie aan zijn voordeur zijn de volgende aandachtspunten relevant.

1. Oude bomen met scheuren en spleten. Deze bomen zijn niet alleen interessant als kolonieboom maar ook als rustplaats voor meervleermuizen halverwege de nacht. Als het wat de veiligheid betreft geen probleem is, graag laten staan. Extra aandacht hiervoor in: noordelijk plassengebied, bomen (op de boerenerven langs de ringsloot van de Meerpolder en de randen van Buytenpark en Westerpark.
2. Licht. Meervleermuizen mijden te sterk verlichte plekken. Een verantwoord lichtbeheer is noodzakelijk. Overmatige (overbodige) verlichting van waterwegen, bruggen en bebouwing werkt als een barrière. Zo staat de verlichte stadsrand van Leiden bekend om zijn barrièrewerking voor meervleermuizen. De hedendaagse mode om allerlei bouwwerken in de spotlights te zetten is helaas een ongunstige ontwikkeling. Advies: gebruik in de stadsranden van Zoetermeer lantaarns die zo weinig mogelijk strooilicht produceren, na 23.00 uur kunnen de lantaarns om en om uitgezet worden en zet geen gebouwen in de spotlights in de stadsrand die grenst aan het groene hart. Er is al zo'n gigantische teveel aan licht in de randstad!
3. Oevers. Natuurvriendelijke oevers met veel oeverplanten zijn gunstig. Meervleermuizen vliegen graag langs met riet begroeide oevers, niet alleen ter oriëntatie, maar ook omdat het luwte creëert waardoor de warmte langer blijft hangen wat dan weer gunstig uitpakt voor insecten (dansmuggen). Bosranden met een rand van lage struiken (zoom) erlangs hebben dezelfde gunstige uitwerking. Wat de oevers betreft ziet de situatie er niet ongunstig uit. Sinds ook de waterbeheerders belang hebben bij natuurvriendelijke oevers en de aanleg er van propageren en subsidiëren ontstaan er tal van nieuwe mogelijkheden.
4. Verbindingen. Bij het ontwerpen of aanpassen van bruggen in verbindingroutes van verblijfplaatsen naar belangrijke foerageergebieden is het van belang dat rekening gehouden wordt met de passeerbaarheid voor meervleermuizen. Ten minste 1 meter ruimte boven het wateroppervlak is noodzakelijk willen de meervleermuizen onder de brug door kunnen vliegen.
5. Onderzoek. Om ondermeer de meervleermuis beter te kunnen beschermen heeft de gemeente Zoetermeer de laatste jaren veel vleermuisonderzoek uitgezet. Dit onderzoek heeft geen kolonies van de meervleermuis op Zoetermeers grondgebied opgeleverd. Voor deze zwaar beschermde soort is de gemeente Zoetermeer met name van belang waar het het beschermen van een aantal vaste vliegroutes betreft en het toegankelijk en aantrekkelijk houden van een belangrijk foerageergebied voor deze soort. Het gaat om: de ringsloot van de Meerpolder, de Slootwegzone op de grens van de gemeente Rijnwoude en de plassen van het noordelijk plassengebied.

Conclusie: wil Nederland zijn naam "meer"vleermuisland hoog houden, dan dienen alle lokale overheden nauw samen te gaan werken om uitwerking te geven aan de in Europees verband afgesproken bescherming. Om maar weer eens de oude Locale agenda 21 slogan van stal te halen: Act local, think global!

13 De waterspitsmuis in Zoetermeer

Johan Vos

Lokbuizenonderzoek

Waterspitsmuis

Zoetermeer

Van de waterspitsmuis (*Neomys fodiens*) zijn maar heel weinig waarnemingen uit onze regio bekend. Slechts een handvol waarnemingen is doorgegeven via www.telmee.nl en www.waarneming.nl. Het idee is dat dit niet het gevolg is van een geringe verspreiding maar wordt veroorzaakt door de lage dichtheid en onopvallende levenswijze van deze bijzondere soort. Een aanzienlijk deel van de waarnemingen betreft dode dieren. De dichtst bijzijnde vondst betreft de resten in een braakbal van een kerkuil uit 1999, afkomstig van de Geerweg in Zoeterwoude bij de grens van Zoetermeer. Omdat de waterspitsmuis een streng beschermde soort is en er dus zowel in het beheer als bij ruimtelijke ingrepen rekening mee gehouden moet worden, is de vraag relevant of de waterspitsmuis anno 2008 (nog) voorkomt op Zoetermeers grondgebied. Vervolgens is het ook interessant om te onderzoeken welke plaatsen in Zoetermeer potentie hebben en als voorbeeldbiotoop kunnen worden gezien. Vanuit deze achtergrond heeft de gemeente Zoetermeer vorig jaar opdracht gegeven aan bSR (bureau Stadsnatuur Rotterdam) om deze vragen te beantwoorden.

Bij het onderzoek is gebruik gemaakt van een relatief nieuwe methodiek waarbij lokbuizen zijn gebruikt.

Inmiddels zijn de resultaten van het onderzoek bekend. Vast is komen te staan dat de waterspitsmuis in Zoetermeer voorkomt!

bSR
ecologisch advies

G. Bakker
bSR-rapport 121

in opdracht van gemeente Zoetermeer

Fig. 24 Onderzoeksrapport Waterspitsmuis

De KNNV-afd. Zoetermeer heeft Gary Bakker van het onderzoeksbureau uitgenodigd om de achtergronden en gevolgen van dit opmerkelijke resultaat nader toe te lichten.

Dit gebeurt op maandagavond 20 april in de wijkpost Meerzicht, Uiterwaard 29 (nabij station Meerzicht. Aanvang 19.30 uur. Na de toelichting gaan we per fiets een aantal voor waterspitsmuizen kansrijke locaties bezoeken.

Kom dus deze avond per fiets.

14 Maretak in de tuin

Henk Lubberding

In onze tuin staan vier appelbomen. Twee ervan – de wilde appelboompjes – zou je verwachten tussen onze van origine inheemse Nederlandse planten, de andere twee (James Grieves en Cox orange) dienen eigenlijk alleen maar om er maretakken op te laten groeien. In 2000 hebben we de appelboompjes (en een Drents krentenboompje) met maretakbessen uit de Ardennen (Rochefort) en uit Oostvoorne (Tenellapas) ingesmeerd, soms na eerst de bast iets beschadigd te hebben. Uit de pitten van de bes vormden zich een soort maanlandertjes en vervolgens gebeurde er twee jaar op het oog niets, hoewel de maanlandertjes wel groen bleven.

Blijkbaar kost het veel tijd om door de bast heen te dringen en de houtvaten in de boom te bereiken. Onze tuin is, uiteraard in Zoetermeer, kalkarm. De “flora” suggereert dat op kalkrijke bodem, zoals in Limburg en de Ardennen, dit proces sneller gaat. Maar na zo’n twee jaar verschenen de eerste blaadjes en bleven de maretakken geweldig groeien. Ze zitten nu elk jaar vol bessen, die door vogels naar andere bomen verspreid worden. Of dit nu tot explosieve groei van maretakken in onze buurt leidt, zullen we over enige jaren weten. Omdat Arno van Bergen Henegouwen ook een maretak in zijn tuin heeft, is er al overleg geweest over het op te richten Druïdengenootschap Zoetermeer.

Fig. 25 Op de plaatjes van links naar rechts: na enkele maanden, de maanlander; na 2 tot 3 jaar, de eerste twee blaadjes; nu, na negen jaar, zeer veel bessen in een forse maretak.

KNNV-ers die geïnteresseerd zijn in onze "heemtuin", zijn op 14 mei vanaf 20.00 uur welkom. Graag even melden als je komt (waglub@xs4all.nl). Henk Lubberding, Leiwater 1, Zoetermeer.

BUITEN DE VERENIGING

15 Plaatsing eerste vogelvide in Zoetermeer

op 1 april 2009

Johan Vos met dank aan Tanja Nickolson (Vestia Zoetermeer)

Dat de huismus er slecht voor staat is nauwelijks nog nieuws te noemen. Onlangs nog introduceerde de gemeente Den Haag om die reden de mussenvilla die met gemeentelijke subsidie aangeschaft kon worden. Dat het zo slecht gaat met de mus wordt door deskundigen voor een deel toegeschreven aan het bouwbesluit uit 1992 dat voorschrijft dat alle gaten in muren en ruimtes onder daken moeten worden dichtgemaakt. Zo verdween voor huismussen de mogelijkheid om onder dakpannen hun nest te maken. Om dit huisvestingsprobleem te verhelpen heeft Vogelbescherming Nederland hiervoor een oplossing in de vorm van een vogelvide bedacht. Jarenlang is deze voorziening in de praktijk uitgetest. Nu gebleken is dat huismussen er ook echt gebruik van willen maken is het nu dan eindelijk zo ver dat hij, zowel in de nieuwbouw als bij renovaties toegepast kan worden.

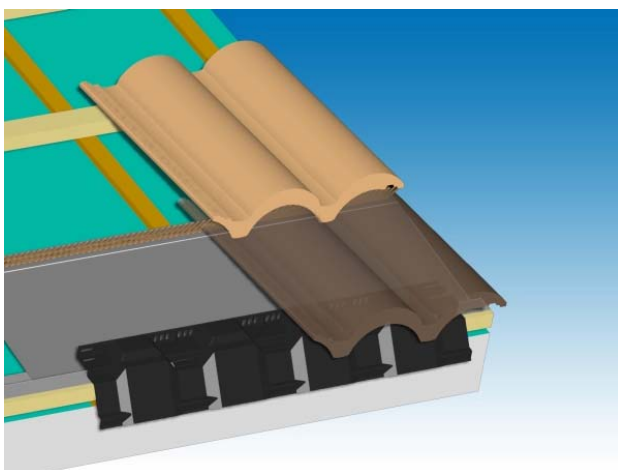

Fig. 26 Vogelvide

Fig. 27 De feestelijke onthulling op 1 april 2009

De vogelvide is een platte nestkast van kunststof die onder de onderste rij dakpannen aangebracht kan worden. De vide past onder alle soorten pannen en op alle soorten pannendaken.

Het is een duurzame oplossing die past in het bouwbesluit en toegepast kan worden in de professionele bouwwereld. De vide waarborgt een goede ventilatie van het dak en zorgt ervoor dat muizen en vogels niet op ongewenste plaatsen kunnen komen en onder de dakbedekking vervuiling kunnen veroorzaken, terwijl de ventilatie onder het dak wordt bevorderd.

De feestelijke onthulling van de eerste vogelvide in Zoetermeer heeft plaatsgevonden in de Kortenaerstraat in de Zoetermeerse Zeeheldenbuurt op 1 april jl. om 16.30 uur. Door Vestia Zoetermeer is in een groot nieuwbouwproject een aantal vogelvides geplaatst. Mussen kunnen hier in een speciale ruimte onder de laatste pan vlak boven de goot veilig nestjes bouwen.

We hopen dat de mussen deze nieuwe voorziening gauw in gebruik gaan nemen.

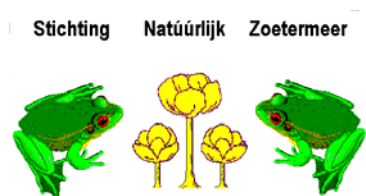
Stadsvogelcampagne

Ook het plaatsen van vogelvides is onderdeel van de Zoetermeerse stadsvogelcampagne die in 2007 van start ging en nog door loopt tot eind van dit jaar.

Meer informatie kunt u vinden op www.zoetermeer.nl/stadsvogels.

Voor waarnemingen van stadsvogels kunt u nog tot eind 2009 terecht op dezelfde site.

16 Stichting Natúúrljik Zoetermeer

Oproep

Het doel van de stichting is het oprichten en in stand houden van een bezoekerscentrum waarin natuur en milieu en educatie op deze gebieden centraal staan.

Activiteiten van verenigingen dienen zich hier te kunnen ontplooiën, met name om bewoners van Zoetermeer en andere gemeenten te betrekken bij de natuur in hun omgeving.

Een aantal van deze verenigingen – Groei en Bloei, IVN, Kids for Animals/Dierenbescherming, Milieudefensie, Rangers/WNF en Vogelwerkgroep – hebben het initiatief tot het oprichten van de Stichting genomen.

Omdat de Gemeente Zoetermeer niet in een locatie voor een dergelijk centrum kan voorzien is primair de noodzaak er een te vinden die in een bestemmingsplan past. Dit zou kunnen worden gevonden in het gebied van De Nieuwe Driemanspolder, waarvoor een bestemmingsplan in de maak is, en waarvoor de Stichting zijn visie heeft kenbaar gemaakt.

Er is dus nog veel inspanning nodig om tot de realisering van de doelstelling te komen. Daarom zoekt het bestuur, (Agnes van der Linden en Paul Carrière) versterking en zou graag één of twee leden extra willen aantrekken. Bijvoorbeeld een secretaris en/of penningmeester en/of een deskundige die een website kan opzetten en beheren.

17 Landelijke Variadag FLORON

op zaterdag 13 december 2008

Johan Vos

Traditiegetrouw was ook dit jaar de landelijke variadag van FLORON de laatste contactdag voor vrijwilligers van de PGO's (particulier gegevensverzamelende organisaties) van 2008. Wellicht symbolisch na later bleek, hadden we dit keer voor het eerst de beschikking over de prachtige, grote gehoorzaal van Naturalis in Leiden.

De dagvoorzitter Bart van Tooren lichtte ons eerst in over de grote financiële problemen waarin de stichting FLORON is verzeild geraakt. Aansluitend schilderde Kees Hendriks (waarnemend adjunct-directeur publiek van "Naturalis") ons een horizon waar het nationaal herbarium Leiden, het zoölogisch museum Amsterdam en het natuurmuseum Naturalis zelf intensief samenwerken. De bedoeling is dat er op termijn één groot nationaal taxonomisch instituut ontstaat dat meetelt in Europa. Ook de PGO's waaronder FLORON zouden daarin een plaats kunnen krijgen was zijn gedachte. Of dat deze locatie volledig verklaart weet ik niet maar geheel toevallig zal het niet zijn.

Ook in 2008 was er veel plantennieuws te melden. René van Moorsel had een selectie gemaakt die hij ons presenteerde. Ik beperk me tot enkele soorten waar we wellicht ook in Zoetermeer mee te maken hebben/krijgen. Dat zijn op de eerste plaats een aantal fijnstraalsoorten. De hoge fijnstraal (een tot 2.20 m.

hoge, harige plant) is in het stedelijk gebied inmiddels een algemene verschijning geworden. In mindere mate geldt dat ook voor de gevlamde fijnstraal. In Zoetermeer hebben we deze beide soorten nog niet gezien maar dat kan dus ieder moment veranderen.

Bleek cypergras duikt recent op vele plaatsen o.a. in Rotterdam en Zoetermeer op. Kees Ballintijn heeft hierover in FLORON-Nieuws (december 2008) gepubliceerd. De soort is nu al van 60 kilometer-hokken in Nederland bekend.

Ook werd het weidevergeet-mij-nietje (de andere ondersoort van moerasvergeet-mij-nietje) genoemd. De verspreiding van deze ondersoort is niet goed bekend.

En dan steenbreekvaren die op een boom groeiend in de Biesbosch werd aangetroffen. Het verschijnsel dat varens die we van muren kennen nu ook op hout gaan groeien kennen we ook uit Zoetermeer.

Tongvaren uit het Westerpark (2008) en smalle ijzervaren (2006) uit het Balijbos. Vervolgens kwamen smal fakkelgras (in 2008 voor het eerst in Zoetermeer aangetroffen), klein liefdegras en geelrode naalbaar (in Zoetermeer inmiddels van 7 kilometer-hokken bekend) aan de orde.

Ons werd gevraagd uit te kijken naar de tere stekelvaren, een sterk op de brede stekelvaren lijkende soort die alleen onder de microscoop van deze is te onderscheiden! (zie Heukel's flora, 23ste druk, blz. 64) Dat geldt ook voor het duinlangbaardgras, een soort die in Rotterdam is aangetroffen en waar we in Zoetermeer nooit naar uitgekeken hebben. En tot slot is een nieuwe ondersoort van de vleeskleurige orchis aangetroffen. Het gaat om subsp. coccinea, een endem uit Engeland/Ierland.

De inzichten over sierlijke dravik (*Bromus lepidus*) en draadzwengkras (*Festuca heterophylla*) zijn inmiddels gewijzigd, beide soorten moeten nu als inheems worden beschouwd.

Daarna kwam Sheila Luyten aan het woord. Haar bijdrage, koolzaad en raapzaad (hutspot voor floristen) was, zeker voor de Zoetermeerse aanwezigen informatief.

Koolzaad is een hybride (38 chromosomen) met als ouders kool (18 chromosomen) en raapzaad (20 chromosomen) Koolzaad stond te boek als een algemene hybride en raapzaad als een vrij zeldzame soort. In de periode 1990 – 2005 zien we een spectaculaire toename van raapzaad. Waarschijnlijke oorzaak? In de recente flora's wordt het verschil tussen beide taxa beter uitgelegd!

Allerlei onderscheidende kenmerken uit de flora blijken dat in de praktijk niet te zijn. Zo zijn de positie van de knoppen, al dan niet boven de open bloemen uitstekend en de stand van de kelkbladen, schuin of recht afstaand geen goede veldkenmerken.

Fig. 28 De logo's op het scherm

Fig. 29 Belangrijke vondsten van 2008

Wat zijn dan wél goede veldkenmerken? DNA-onderzoek heeft de volgende uiterlijke kenmerken bevestigd:

Kleur en beharing onderste bladeren, de stengelomvattendheid van de bladeren, overlap van de kroonbladen bij koolzaad en geen overlap bij raapzaad en de verhouding: lengte snavel/vrucht.

Bij koolzaad is die verhouding 15% en bij raapzaad 25%. Om de situatie in het veld te actualiseren organiseert FLORON dit voorjaar een aantal **fietstochten van zo'n 15 km. in gebieden waar beide soorten vertegenwoordigd zijn. Begin juni gaan we o.l.v Sheila ook zo'n fietstocht maken. (zie programma plantenwerkgroep op blz. 9).**

E. Hallier, 1883

Fig. 30 Koolzaad

E. Hallier, 1883

Fig. 31 Raapzaad

Ook staan er sinds kort foto's en duidelijke tekeningen op de website van FLORON om dit project te ondersteunen. (zie ook de onlangs rondgestuurde kaart met alle soortkenmerken van kool- en raapzaad)

De volgende spreker was Bart de Haan van de Vereniging Natuurmonumenten die uitvoerig inging op de noodzaak van het karteren van rode lijstsoorten in de Wieden. In dit geval gaat het om een gebied met internationale betekenis voor o.a. het in stand houden van de botanische diversiteit met meer dan 150 soorten van de rode lijst. Het beeld dat na de derde karteringsronde (periode 2005 – 2007) opdoemt is wisselend. Zo werpt de verbetering van de waterkwaliteit zijn vruchten af maar gaat het met de natte schraallanden slecht.

Fabienne van Rossum van de Nationale Plantentuin van Brussel sprak over het karteren van de flora, zoals dat in Wallonië momenteel gebeurt. De rode lijst telt 580 soorten, waarvan er al 113 verdwenen zijn. Veel van haar bevindingen komen ons bekend voor. Veel akkeronkruiden zijn inmiddels verdwenen, veel orchideeën gaan vooruit, klimaatsverandering en beheer hebben soms een positief effect. De verspreiding van veel soorten verandert momenteel. Aan een verspreidingsatlas wordt door een werkgroep sinds juni 2006 hard gewerkt. Interessant voor ons is dat er een digitaal formulier (met 1700 taxa) beschikbaar is en dat soorten online ingevoerd kunnen worden.

De volgende spreker presenteerde de door hem onderzochte taxonomische status van het melkviooltje dat we in Nederland kennen in twee variëteiten: het veenheideviooltje en het heidemelkviooltje. DNA-onderzoek toont geen verschil aan en morfologisch zijn er twee clusters met een grote overlap van kenmerken. Een proef waarbij beide variëteiten onder dezelfde omstandigheden worden gekweekt levert geen onderscheidende kenmerken meer op. Conclusie: het heidemelkviooltje heeft geen taxonomische status.

Vervolgens kwamen de kroossoorten aanbod.

De morfologische verschillen tussen klein, dwerg- en knopkroos werden toegelicht:
 klein kroos (*Lemna minor*) lichtgroen, onregelmatig van vorm en 3 nerven.
 dwergkroos (*Lemna minuta*) donkergroen, regelmatig van vorm en 1 nerf.
 knopkroos (*Lemna turionifera*) niet egaal van kleur, onderaan rood, 3 nerven.

Een volgende soort is al weer op komst en wordt via onze tuincentra verspreid. Het gaat om smal kroos (*Landoltia punctata*) Omdat we deze (nieuwe) soort nog niet kennen uit Zoetermeer heb ik Gorteria 33-2, van februari 2008 er maar eens op nageslagen.

“Landoltia punctata, een oorspronkelijk Australische en Zuidoost-Aziatische soort, is voor het eerst in 2007 ook in Nederlandse buitenwateren waargenomen. De soort, die in het Nederlands Smal kroos gaat heten, valt op door de omgekeerd eironde tot enigszins asymmetrisch niervormige schijfjes, met een of drie gewelfde nerven. De onderzijde kan paarsrood zijn, vooral aan de randen van de schijfjes. De schijfjes hebben meer dan één, maar niet veel wortels. De soort is veelvuldig aanwezig als verontreiniging in waterbakken bij tuincentra en dierenspeciaalzaken die aquariumplanten verkopen. Het ligt dan ook voor de hand dat Landoltia punctata als verontreiniging met aquarium planten uit Zuidoost-Azië naar Nederland is gekomen. Door de jaren heen is het aantal vondsten in Europa beperkt geweest en een aantal vindplaatsen tijdelijk. Het is niet waarschijnlijk dat de soort problemen zal geven voor het waterbeheer in Nederland. De ecologie verschilt nauwelijks van die van inheemse kroossoorten, en het risico voor (volledige) verdringing van een inheemse soort lijkt uiterst gering.

Voor nog meer informatie over deze kroossoorten verwijs ik graag naar het artikel van Maarten Zonderwijk in Natura nr. 5 van 2008.

Ook werd ons gewezen op een nieuw Engels boek met de sterrenkroossoorten die in Europa voorkomen: “Callitriche of Europe”. BSBI Handbook No. 11 dat in 2008 is verschenen.

De volgende spreker was Leni Duistermaat die inging op de betekenis van invasieve soorten. Invasieve soorten zijn soorten die sterk oprukken, niet inheems zijn en de nodige overlast kunnen veroorzaken omdat ze bijvoorbeeld, de volksgezondheid, de economie of de biodiversiteit bedreigen. Wat die biodiversiteit betreft blijkt dat ons land veel open niches bevat en dat invasieven de 2^e belangrijkste bedreiging voor onze biodiversiteit vormen. In Nederland zijn inmiddels 10 soorten uitgegroeid tot plaag. Het ministerie van LNV heeft beleid ontwikkeld waarin preventie, eliminatie en bestrijding hand in hand gaan. Ook is er een exotenteam en een informatiesysteem voor potentieel invasieve soorten en uiteraard zijn de FLORON-ogen in het veld daarbij onmisbaar. Vervolgens passeerden een hele reeks soorten de revue met daarbij een tweetal die we ook uit Zoetermeer kennen. Zo is de watercrassula een keer door een onderzoekster van “Natuurbalans, limes divergens” in Zoetermeer gevonden, vervolgens waren er geen nieuwe meldingen meer.

De Canadese kornoelje (een hybridecomplex dat vroeger als witte kornoelje veel in Zoetermeer werd aangeplant) verwildert snel en kan enorm woekeren, met name langs oevers.

De laatste spreker was Arnold van Vliet, wie kent hem niet, de onderzoeker uit Wageningen van de Natuurkalender. In een gelikte presentatie zette hij nog eens op overtuigende wijze het effect van de recente temperatuurstijging op de start en duur van het groeiseizoen in Nederland neer. De gemiddelde temperatuur van 2006/2007 is vergelijkbaar met die van Zuid-Frankrijk en 2008 was het warmste jaar ooit! Veel plantensoorten reageren hierop door hun bloeitijd naar voren te verschuiven. Van jaar tot jaar zijn de verschillen echter groot. Globaal kunnen we zeggen dat het groeiseizoen een maand langer duurt. Ook zijn er door deze klimatologische veranderingen verschijnselen op het gebied van de volksgezondheid geconstateerd; hooikoortspatiënten nemen hun medicijnen te laat in en de olijfpollenallergie neemt sterk toe de laatste jaren. Er worden grote veranderingen verwacht de komende jaren. En, natuurlijk wordt iedereen gevraagd door te gaan met het melden van al die opvallende waarnemingen op www.natuurkalender.nl Ook dit keer kan ik weer terugkijken op een informatieve contactdag voor floristen. Een traditie waarvan we hopen dat die nog lang standhoudt.

18 Het jaar van de egel

VZZ

De Zoogdiervereniging maakt zich zorgen over de egel en heeft 2009 tot Jaar van de Egel uitgeroepen. In een grootschalig onderzoek waaraan alle Nederlanders mee kunnen doen, wil de vereniging te weten komen hoe het precies met dit bijzondere zoogdier gaat en of de egel op de Rode lijst van bedreigde zoogdieren moet komen. De campagne is een initiatief van de Zoogdiervereniging en wordt mede mogelijk gemaakt door het Ministerie van LNV en het Prins Bernhard Cultuurfonds.

E-teams gaan dode egels tellen voor onderzoek

Om te weten te komen hoe slecht het met de egels in Nederland gaat, is de Zoogdiervereniging VZZ een grootschalig onderzoek gestart in het kader van het Jaar van de Egel. Daarvoor zoekt zij nog vrijwilligers, forenzen die dode egels tellen. De E-teams gaan tellen zodra de egels uit winterslaap zijn. Speciaal voor de onderzoekscampagne Jaar van de Egel gaat de Zoogdiervereniging E-teams oprichten. Deze egelteams bestaan uit forenzen (auto) die elke dag hetzelfde traject afleggen en de wegen in de gaten houden. Zij registreren dode egels. De eerste aanmeldingen zijn al binnen maar er zijn meer mensen nodig.

Een vergelijkbaar onderzoek heeft eind jaren negentig plaats gevonden en leverde onder andere het inzicht op dat naar schatting zeker 100.000 egels per jaar slachtoffer van het verkeer worden in Nederland en een aantal aanbevelingen hoe dit aantal te verminderen. Dit soort onderzoek levert ook inzicht in landschap en egels. Waar vallen de meeste slachtoffers en waar juist niet.

Door ook dezelfde wegen (20 routes) nog eens te monitoren, ontstaat bovendien een goed beeld van het aantal verkeersslachtoffers in 2009 en of dit gestegen of gedaald is. Dat geeft (rekening houdend met andere factoren) een indicatie van de afname van de populatie egels in Nederland.

Meedoen?

We hebben vrijwilligers nodig voor dit onderzoek. Een overzicht van de trajecten is op www.jaarvandeegel.nl (klik op E-team) te vinden. Ook buiten deze trajecten kunnen mensen meedoen. Deze wegen leveren tevens nuttige informatie op voor onze onderzoekers. Het gaat zowel om grotere als kleinere wegen. Wie interesse heeft, kan zich melden door een e-mail te sturen naar: jaarvandeegel@vzz.nl. Doe dat zo spoedig mogelijk want de egels beginnen inmiddels uit hun winterslaap te ontwaken.

19 Plonzenweekend

Elvira Werkman

Doe mee: kikkers tellen tijdens het Nationale Plonzenweekend 2009!

Op 15, 16 en 17 mei aanstaande vindt het Nationale Plonzenweekend plaats. Het wordt georganiseerd door de stichting RAVON (Reptielen Amfibieën Vissen Onderzoek Nederland). Iedereen kan meedoen! Het is de bedoeling dat zoveel mogelijk mensen tijdens dat weekend in hun eigen tuinvijver of bij een sloot of plas in de omgeving kikkers, padden en salamanders gaan tellen. Kent u de soorten nog niet zo goed? Geen nood, ook het aantal kikkerplonzen in het water telt mee!

Plonzenweekend 2008

Het Plonzenweekend van 2008 was erg succesvol. Door heel Nederland zijn maar liefst 15.000 amfibieën geteld. Veel van de ruim 1000 deelnemers hebben amfibieën in hun eigen tuinvijver geteld. Voor RAVON die de landelijke amfibieëndatabank beheert, leverde dit veel interessante gegevens op. Tuin(vijver)waarnemingen worden namelijk minder vaak doorgegeven.

Meedoen?

Het tellen van amfibieën is niet alleen leuk en leerzaam, maar levert dus ook veel waardevolle gegevens op en kan tevens bijdragen aan de soortbescherming.

Kijk op www.plonzenweekend.nl voor meer informatie. Daar is binnenkort een nieuw telformulier te downloaden inclusief een amfibieën herkenningskaart, maar u vindt er ook informatie over de soorten in Nederland en tips om de tuin amfibievriendelijk in te richten. Alvast veel telplezier gewenst!

Met vriendelijke groet,

Elvira Werkman
projectmedewerker RAVON
Postbus 1413
6501 BK Nijmegen
024-3653252 (ma, di, do)
024-3653270 (algemeen)
www.ravon.nl

20 Stadsvogelwachten

Marja Kreike

Vogelbescherming Nederland zet zich in voor wilde vogels en hun leefgebied. Niet alleen in natuurgebieden en in het landelijk gebied, maar ook in de stedelijke omgeving. Steden en dorpen zijn bij uitstek plekken waar vogels en mensen samenleven. Er zijn soorten die zich geweldig aanpassen aan de mens en zijn leefomgeving, maar voor vele soorten is het een gevecht. Een strijd om het bestaan die niet altijd goed afloopt. Gierwaluw, huismus, huiswaluw, veldleeuwerik en slechtvalk zijn stadsvogels die op de rode lijst zijn beland.

- ◆ Bij stadsuitbreiding moet nieuwbouw in samenspraak met het landschap en de natuur worden ingepast.
- ◆ Bij renoveren of slopen moet goed op aanwezige broedvogels gelet worden. Zo veel mogelijk moet de vernieuwde inrichting zo worden aangepast dat we de aanwezige broedvogels niet kwijtraken en meer soorten een kans geven.
- ◆ Bij groenonderhoud moeten de juiste beslissingen genomen worden.
- ◆ Educatie en bewustwording zijn nodig om voor onze boodschap de draagwijdte te vergroten.

Veel belangen spelen een rol, veel actoren bepalen hoe vogelvriendelijk verstedelijkt gebied zal zijn. Behalve de gemeente zelf zijn dat bijv. woningcorporaties, projectontwikkelaars, bouwbedrijven, planologen, bedrijven en architecten. Zij bepalen mede hoe het eindresultaat zal zijn; hoe het uitpakt voor de vogels. Vogelbescherming Nederland heeft weinig zicht op deze processen en heeft besloten in navolging van het goedlopende netwerk van wetlandwachten een nieuw netwerk op te zetten, een netwerk van stadsvogelwachten.

Stadsvogelwachten zullen namens Vogelbescherming in hun stad actief zijn en een vinger aan de pols houden wat betreft de bescherming van de stadsvogels. Zij gaan proberen zorg te dragen voor een groene en betere leefomgeving voor vogels en mensen. Stadsvogelwachten zullen niet autonoom werken: zij maken deel uit van een landelijk netwerk dat begeleid wordt door Vogelbescherming Nederland. Wel kunnen zij zelf in hun gemeente zorg dragen voor een actieve achterban met knowhow op verschillende terreinen. De stadsvogelwachten voorzien zowel de burgers als de gemeentes, bedrijven en andere organisaties graag van advies om de directe leefomgeving van mens en dier op een prettige manier in te richten en te behouden en signaleren alleen of met stadsgenoten waar bescherming nodig is.

Het grote netwerk zal starten in 2010. Dit jaar is een pilotjaar waarin 15 kersverse stadsvogelwachten uit verschillende steden, waaronder ook Zoetermeer*) inventariseren wat er in diverse gemeenten al gebeurt, wat er mogelijk is en waar ze tegenaan lopen. Het bestuur van VWZ is unaniem van mening dat wij thuis horen in dit project en ondergetekende heeft dan ook mede namens dit bestuur zitting in het pilotteam o.l.v. Birgit Brenninkmeijer. In de afdeling 'bescherming' van VBN is zij een van de drie medewerkers 'Stedelijke Milieus'.

*) Castricum, Amersfoort, Uithoorn, Utrecht (2), Soest, Eindhoven, Zoetermeer, Delft, Enschede. Den Bosch, Breda, Rotterdam, Amersfoort.

21 Nieuwe vissoort ontdekt in Nederland!

RAVON, Natuurbalans limes divergens, Persbericht 31 maart 2009

Jelger Herder

Fig. 32 De pontische stroomgrondel (*Neogobius fluviatilis*)

Reptielen Amfibieën Vissen Onderzoek Nederland

Medewerkers van bureau Natuurbalans en Stichting RAVON hebben op 11 maart 2009 in de Waal, ter hoogte van de energiecentrale bij Nijmegen, een nieuwe vissoort ontdekt: de Pontische stroomgrondel (*Neogobius fluviatilis*). De grondel, een soort uit de familie van de Gobiidae, is aangetroffen tijdens de uitvoering van de Actieve Vismonitoring Zoete Rijkswateren van Rijkswaterstaat Waterdienst. Van nature komt de Pontische stroomgrondel voor in de rivieren rond de Zwarte Zee. Door de aanleg van het Main-Donau kanaal tussen de Donau en de Rijn heeft de soort zich kunnen uitbreiden naar het stroomgebied van de Rijn. In 2008 is de Pontische stroomgrondel voor het eerst in het Duitse deel van het Rijnsysteem gezien en nu is dus ook het voorkomen in het Nederlandse deel van de Rijn vastgesteld.

De Pontische stroomgrondel bereikt een lengte van ongeveer 20 cm en valt op door de zuignap, gevormd door aaneengegroeide buikvinnen. Meer informatie en een volledig overzicht van de herkenningpunten van de stroomgrondel is te vinden op www.ravon.nl.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen Nils van Kessel van bureau Natuurbalans (tel. 024-3528882, vankessel@natuurbalans.nl) of Jan Kranenbarg van RAVON, (tel. 024-3653248, j.kranenbarg@ravon.nl).

22 Nieuw botanisch woordenboek van Henk Eggelte

Johan Vos

Recent verscheen bij de KNNV-uitgeverij een botanisch woordenboek van Henk Eggelte. Zoals amateurfloristen maar al te goed weten valt het niet mee om je het in de flora's gebruikte botanisch vakjargon volledig eigen te maken. Om die reden tref je in de Heukel's flora sinds jaar en dag achterin een beknopt geïllustreerd hoofdstukje "Verklaring botanische termen" aan. De flora van Thijssse is op dat punt nog wat gebruikersvriendelijker door ook een woordenlijst op te nemen waarin allerlei wetenschappelijke termen worden vertaald. Dit alles neemt niet weg dat de drempel om met een "echte" flora aan de slag te gaan voor veel beginnende floristen toch te hoog is. Boekjes met bloemenplaatjes, gerangschikt op kleur zijn bij die gebruikersgroep dan ook nog steeds mateloos populair, maar leveren door hun incompleetheid maar zelden een bevredigende oplossing als het gaat om een onbekende soort op naam te brengen.

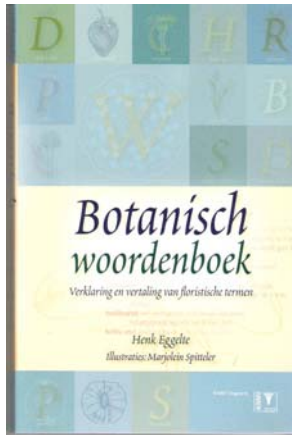

Fig. 33 Het botanisch woordenboek

Om de toegang tot onze nationale flora's toegankelijker te maken heeft de KNNV al in 1979 een termenlijst voor het determineren van bloeiende planten, in 1985 gevolgd door een beknopt overzicht van veel gebruikte botanische termen gepubliceerd.

De publicatie die nu voor ons ligt kan gezien worden als een logische volgende stap in het verlagen van de drempel om met die flora's aan het werk te gaan. Het nieuwe rijk geïllustreerde boek bevat van zo'n 1500 botanische termen een heldere omschrijving van de betekenis. De termen zijn gerangschikt naar onderwerp. Zo komen de termen van ondergrondse delen, stengel, takken, knoppen, bladeren, oppervlaktekenmerken, bloeiwijzen, bloemen, vruchten en zaden per hoofdstuk aan bod. Aparte termenlijsten zijn opgenomen voor grassen en zeggen. Een register achterin van 55 bladzijden wijst de gebruiker snel de weg naar de juiste plek in het boek. Dit boek kan ik dan ook van harte aanbevelen omdat het een handig hulpmiddel is om het werken met de Heukel's flora te vergemakkelijken. En om de prijs hoeft niemand het te laten. (€ 17,95 ledenprijs)

23 Hoe fit is Darwin?

De Darwinlezing die door de gezamenlijke Zoetermeerse natuurverenigingen op 5 februari 2009 werd georganiseerd op het stadhuis mocht zich verheugen in een grote publieke belangstelling.

Fig. 34 Arno van Berge Henegouwen geeft de lezing

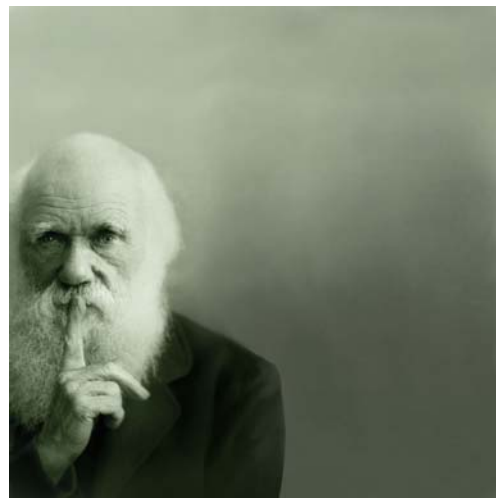

Fig. 35 Darwin maant tot stilte

24 NoordNatuurNieuws

Marianne Ketting

Door persoonlijke omstandigheden van onze verslaggever uit het noorden des lands moeten we het dit keer helaas zonder haar bijdrage doen.

25 Natuur en milieuagenda Zoetermeer

April 2009	Tijd	Activiteit	Plaats (verzamelen)	Kosten	Organisatie
Ma/wo en vrijdag	10.00 - 14.00	Kaasmaken	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve tel 3620832
Wo/zat/zon & feestdagen	14.00 - 16.00	Pony- of ezelijden, mits het weer toelaat	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve tel 3620832
Zondag 5 april	13.00-16.30	IVN aanwezig in 't Westpunt thema: Mossen	't Westpunt tov ingang natuurtuin		IVN tel 3423661
Donderdag 9 april	20.00	Lezing: Vogels en windmolenparken door Marcel van der Tol	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29		Vogelwerkgroep tel 3163631
Zaterdag 11 april	11.00-16.00	Start seizoen wijktuinen, div act, incl dieren Stadsboerderij	Stadhuisplein		NME tel 3469534
Zondag 12 april	13.00-16.30	Diverse Paasactiviteiten	Stadsboerderij Het Buitenbeest		Het Buitenbeest tel 3520624
Maandag 13 april	13.00-16.00	Paasfeest op de Stadsboerderij	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve tel 3620832
Zaterdag 18 april	10.00-12.00	Workshop hanging basket Aanmelden noodzakelijk	Gemeentekwekerij	€ 13,50	Groei en Bloei tel 3611662
Zondag 19 april	14.00	Voorjaarswandeling in het Prielenbos	Parkeerterrein Aa-Zicht		IVN tel 3423661
Zondag 19 april	08.00	Stadsvogelexcursie in Oosterheem	Wijkpost Oosterheem (ingang Hoogvliet supermarkt)		Vogelwerkgroep tel 3163631 NME tel 3469662
Maandag 20 april	19.30	Lezing Waterspitsmuis, door Gary Bakker, Fiets mee	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29		KNNV tel 3412605
Dinsdag 21 april	18.30-20.30	Plant- en zaadverkoop op wijktuin Voorweg	Wijktuin Voorweg		NME tel 3469534
Donderdag 23 april	18.30-20.30	Plant- en zaadverkoop op wijktuin Rokkeveen	Wijktuin Rokkeveen		NME tel 3469534
Zaterdag 25 april	13.00-16.00	Informatiedag met activiteiten Staatsbosbeheer en kabouterpad	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve tel 3620832
Zondag 26 april	14.00 - 15.00	Rondleiding in de natuurtuin	't Westpunt in het Westerpark	Gratis	Natuurtuingroep 3310669 / 3413473
Mei 2009	Tijd	Activiteit	Plaats (verzamelen)	Kosten	Organisatie
Ma/wo en vrijdag	10.00 - 14.00	Kaasmaken	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve tel 3620832
Wo/zat/zon & feestdagen	14.00 - 16.00	Pony- of ezelijden, mits het weer toelaat	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve tel 3620832
Zaterdag 9 mei	10.00-11.30	Voorjaarsruilbeurs	Gemeentekwekerij	Gratis	Groei en Bloei tel 3411306
Woensdag 13 mei	09.00	Natuurwandeling 10-15 km	Zie www.ivnzoetermeer. nl		IVN tel 3167129
Zondag 17 mei	13.00 - 16.30	Schaapscheerfeest	Stadsboerderij Het Buitenbeest		Het Buitenbeest tel 3520624
Zondag 17 mei	14.00	Wandeling: Vlinders en zo...in het Balijbos	Stadsboerderij De Balijhoeve		IVN tel 3423661

Zondag 24 mei	14.00 - 15.00	Rondleiding in de natuurtuin	't Westpunt in het Westerpark	Gratis	Natuurtingroep 3310669 /3413473
Za + Zo 23 + 24 mei	13.00- 16.00	Nationaal Kinderboerderij weekend	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve tel 3620832
Zondag 24 mei	14.00- 16.30	Nationale kinderboerderij dag	Stadsboerderij Het Buitenbeest		Het Buitenbeest tel 3520624
Woensdag 27 mei	14.00- 15.00	Uilenballen uitpluizen Aanmelden bij m.quik@zoetermeer.nl	Wijktuin Voorweg		NME/wijktuin VW 06-11326074
Zondag 31 mei	13.30- 16.00	"30 Jaar Natuurtuin", rondleidingen met thema's	't Westpunt in het Westerpark		Natuurtingroep 3310669 /3413473
Zondag 31 mei	12.00- 16.00	Dag van het Park en Dag van de wijk in Rokkeveen	De Balijhoeve en Balijbos /omgeving zie krantenberichten		NME tel 3469662
Juni 2009	Tijd	Activiteit	Plaats (verzamelen)	Kosten	Organisatie
Ma/wo en vrijdag	10.00 - 14.00	Kaasmaken	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve tel 3620832
Wo/zat/zon & feestdagen	14.00 - 16.00	Pony- of ezelijden, mits het weer toelaat	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve tel 3620832
Donderdag 11 juni	20.00	Lezing: Bentwoud door Rien van der Vorm	Wijkpost Meerzicht Uiterwaard 29		Vogelwerkgroep tel 3163631
Woensdag 17 juni	14.00 - 16.00	Vaderdagcadeautjes maken op alle wijktuinen aanmelden!!	Wijktuinen	€ 1,50	NME tel 3469534 Aanmelden
Vrijdag 19 juni	20.00- 22.30	Zomeravondfeest	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve tel 3620832
Za + Zo 20 + 21 juni	13.00- 16.00	Zomerfeest met o.a. schaapscheren	Stadsboerderij De Balijhoeve		De Balijhoeve tel 3620832
Zaterdag 20 juni		Busexcursie naar het Gooi		ja	Groei en Bloei Info tel 3411306
Zondag 21 juni	14.00 - 15.00	Rondleiding in de natuurtuin	't Westpunt in het Westerpark	Gratis	Natuurtingroep 3310669/ 3413473
Zondag 21 juni	14.00	Wandeling Stadsnatuur in Dorp en Dobbe	't Oude Huis Dorpsstraat 7		IVN tel 3423661
Maandag 22 juni	18.30- 20.30	Open avond wijktuin Noordhove	Wijktuin Noordhove		NME tel 3469534
dinsdag 23 juni	18.30- 20.30	Open avond wijktuin Broekwegzijde en Zegwaartseweg	Wijktuin BW/ZW		NME tel 3469534
Donderdag 25 juni	18.30- 20.30	Open avond wijktuin Rokkeveen	Wijktuin RV		NME tel 3469534
Zaterdag 27 juni	13.30- 16.00	Open dag op wijktuin Voorweg	Wijktuin VW		NME tel 3469534
Zaterdag 27 juni		Open tuinen in Zoetermeer			Groei en Bloei Info tel 3411306
Zondag 28 juni	14.00- 16.30	Spelletjesdag voor kinderen vanaf 6 jaar	Stadsboerderij Het Buitenbeest		Het Buitenbeest tel 3520624

Coördinatie: team Natuur- en Milieueducatie Zoetermeer. Internet: www.zoetermeer.nl
 Deze agenda komt 4x per jaar uit. Opgave van excursies voor het tweede kwartaal 2009 vóór 15 juni 2009 bij NME-team,
 telefoon 346 96 62 E-mail: M.J.Kester@zoetermeer.nl ; nmezoetermeer@zoetermeer.nl

Webadressen

Bomen overleven www.bomenoverleven.nl
 Gem Zoetermeer www.zoetermeer.nl/natuur&milieu
 Groei en Bloei www.zoetermeer.groei.nl
 IVN www.ivnzoetermeer.nl
 KNNV www.knnv.nl/zoetermeer
 Natuurtuin natuurtuin.zoetermeer@xs4all.nl
 Vogelwerkgroep <http://www.vwgzoetermeer.nl/>

26 Namen

REDACTIE KWARTAALBERICHT
 Johan Vos (023-5280231)
johan@vosdenhartog.demon.nl
 Taeke M. de Jong (079-3516599)
 Marsmanhove 2 2726 CM Zoetermeer
 Email T.M.deJong@tudelft.nl

27 Ik wil ook lid worden

van de KNNV + afdeling Zoetermeer
 O > als lid á € 32,50 per jaar
 O > als huisgenootlid á € 27,50 per jaar
 deze leden ontvangen dit blad, het landelijke
 KNNV-blad Natura, korting op de KNNV-uitgaven
 en het recht op deelname aan KNNV-kampen

Inleverdatum decembern timer: voor 20 juni naam
 2009. Geschreven tekst een maand vóór deze
 datum inleveren.

adres

Bestuur

Annet de Jong (voorzitter) 079-342292
 Tilly Kester (plv. voorzitter) 079-341260: postcode
 Lodewijk van Duuren (secretaris) 079-321414:
 Hans Bieze (penningmeester) 079-342135:

telefoon

Auteurs in 2009

Arno van Berge Henegouwen
 Lodewijk van Duuren
 Adri de Groot

Email

Annet de Jong
 Sinie de Jonge
 Marianne Ketting

handtekening

Tilly Kester
 Wim de Liefde
 Joke de Ridder

Anke Smits
 Johan Vos

Kopij of opgave verzenden naar: Marsmanhove 2 2726 CM Zoetermeer, T.M.deJong@tudelft.nl
 of naar Johan Vos johan@vosdenhartog.demon.nl

28 Index

Actieve Vismonitoring Zoete	Anthriscus sylvestris	10	Ballintijn, Kees	21
Rijkswateren van	appelboom	18	begroeide oevers	17
Rijkswaterstaat	Ardennen	18	Bellis perennis	10
Waterdienst	Aziëweg	9	<i>Benthuizer Plas</i>	13; 14
Agenda 21	baardmannetje	11	Benthuizerplas	15
Alopecurus geniculatus ...	Bakker, Gary	18	bergeend	14
Alopecurus pratensis	Balijbos	9; 21	Bergen Henegouwen, Arno	
Anthoxanthum odoratum .	Balijhoeve	9	van	18

Biesbosch	21	gestreepte witbol	10	Kraal, de	9
Bieze, Hans	5	gevlamde fijnstraal.....	21	kramsvogel	14
bleek cypergras	21	gewone hoornbloem.....	10	Kranenbarg, Jan	26
Bleiswijkseweg	9	gewone paardebloemen..	10	Kreike, Marja	25
Boer, Jetty	7	gewone smeewortel	10	krentenboompje.....	18
boerennachtegaal.....	12	gewoon reukgras	10	kruidende boterbloem.....	10
bonte piet.....	13	Glechoma hederacea	10	Kurkhout	9
bonte specht	12	Glyceria fluitans	10	Landoltia punctata	23
Boomgaard, de	9	Gobiidae	26	Lange land.....	17
brandgans.....	6; 7	Goes en Groot, bureau van		Lansinghage	9
Braun-Blanquet, Josias	9	der	17	Leiden	17
Brenninkmeijer, Birgit	25	Gouda	16	Leidsewallenwetering.....	9
brilduiker	12; 13; 14	Grand Canal Balijbos.....	9	Leiwater	9
Bromus hordeaceus s.		grauwe gans	14	Lemna minor.....	22
hordeaceus	10	<i>grauwe ganzen</i>	15	Lemna minuta.....	22
Bromus lepidus.....	21	Groei en Bloei.....	20	Lemna turionifera.....	22
bruggen.....	17	grondel.....	26	Leontodon autumnalis	10
Brussel.....	22	Groot, Adri de	11	lepelaar	14; 15
bSR.....	17; 18	<i>grote bonte specht</i>	12	lichtbeheer	17
Buitenbeest, Het.....	6	grote vossenstaart	10	lijsters	11
buizerd.....	14; 15	<i>grote zaagbek</i>	13; 14	Linden, Agnes van der ...	20
Buytenhaghe	17	Haan, Bart de	22	Linden, Andreas van der ...	7
Buytenpark	9; 13; 16; 17	Haarsma, Anne-Jifke	15; 16	LJ.....	8
Canadese kornoelje.....	23	halsbandparkiet	11	LNV.....	24
Cardamine pratensis	10	heggenmus	11; 12	Lolium perenne.....	10
Carrière, Paul	20	heidemelkviooltje	22	Lubberding, Henk	5; 9; 18
Cerastium fontanum s.		Hendriks, Kees	20	Luijten, Sheila	9
vulgare	10	herbarium Leiden.....	20	Luyten, Sheila.....	21
Cox orange	18	Heukel's flora.....	26	maarts viooltje	5
dansmuggen.....	16; 17	Hoekerkade	9	madeliefje	5; 10
dasycneme	16	hoge fijnstraal	20	Main-Donau kanaal	26
Diemont, W.H. (sr).....	9; 10	Holcus lanatus	10	mannagras.....	10
Diemont, Willem Herbert ...	9	hommelkoningin	5	maretak.....	18
Dierenbescherming	20	hondsdrif.....	10	Meerendonk, Winfried van	6
dodaars.....	12; 14	huismus	12; 19	meerkoet.....	13
Donau	26	ijsvogel	14	Meerpolder	9; 14; 16; 17
draadzwenggras	21	invasieve soorten.....	23	Meerpolderdijk	9
Driemanspolder	17; 20	IVN.....	7; 16; 20	meervleermuis	15; 16
duinlangbaardgras.....	21	James Grieves.....	18	meeuw	13
Duistermaat, Leni	23	Jong, Annet de	5; 6	melkviooltje.....	22
Duuren, Lodewijk van	3; 9	kauw	11; 12	mezen	11
dwerggans	6; 7	kerkuil	18	Milieudefensie.....	20
dwergkroos	22	Kester, Tilly.....	7	modderkruiper	13
Eggelte, Henk	26	Ketting, Marianne	27	moerasvergeet-mij-nietje.	21
ekster	11; 14	Kids for		Moorsel, René van	20
engels raigras	10	Animals/Dierenbeschermi		mossel	13
Festuca heterophylla	21	ng	20	mussenvilla.....	19
Festuca rubra ag. (incl. F.		klein kroos	22	Myotis dasycneme.....	15
arenaria).....	10	klein liefdegras.....	21	nationaal herbarium Leiden	
fijnstraalsoorten	20	kleine klaver.....	10	20
Floron.....	3	kleine plevier.....	15	Nationale Plantentuin van	
FLORON.....	20; 23	kluut	15	Brussel	22
fluitenkruid	10	KNNV	3; 7; 8	Naturalis	20
gai	14	KNNV-LJ.....	8	Natuurbalans	26
geelrode naalbaar.....	21	knopkroos	22	Natuurbalans limes	
Geertje, 't	9; 14	<i>kokmeeuw</i>	12	Divergens.....	26
Geerweg	18	kool	21	Natuurbalans, limes	
geknikte vossenstaart.....	10	koolzaad	9; 21	divergens	17; 23
Gemaal de Leyens	9	<i>Koolzaad</i>	22	Natuurkalender	23
Gerendal(Limburg)	9	<i>koperwiek</i>	11	NDFF	3

Neogobius fluviatilis	26	Rossum, Fabienne van....	22	veldzuring	10
Neomys fodiens	18	Rumex acetosa.....	10	Vereniging	
Nickolson, Tanja	19	ruw beemdgras.....	10	Natuurmonumenten	22
Nieuwe Driemanspolder . 17; 20		Schenkelsdijk.....	15	vertakte leeuwentand	10
Nijmegen.....	26	scherpe boterbloem.....	10	Vestia Zoetermeer	19; 20
NMV	3	<i>scholekster</i>	13	vink	11
nonnetje	11; 12	scholeksters.....	11	vleermuiswerkgroep	16
Noord-Aa	11; 12; 14	schraallanden	22	vleeskleurige orchis	21
Noord-Aagebied	11; 13	Schuurmans, Jelle	7	Vliet, Arnold van	23
Noordhovense plas.....	16	Shurgard.....	9	VOFF	3
Noordhovense Plas	14	sierlijke dravik	21	Vogelbescherming	
Nootdorp	9	sijs.....	13; 14	Nederland	19
oeverloper	15	Slootwegzone	17	vogelvide	19
oeverplanten	17	smal fakkelgras.....	21	<i>Vogelvide</i>	19
olijfpollenallergie.....	23	smal kroos	23	Vogelwerkgroep.....	20
Olof Palmelaan	9	smalle ijzervaren.....	21	Vos, Johan 8; 15; 18; 19; 20; 26	
<i>ooievaar</i>	14	smalle weegbree	10	VROM.....	3
Oosterheem	9	smient	13	VWG	7
Oostvoorne	18	Smits, Anke	7	VZZ.....	24
PGO's	3; 20	SOVON.....	12; 13	Waal	26
pinksterbloem	10	<i>specht</i>	12; 14	watercrassula	23
Plantago lanceolata	10	sperwer	14	waterspitsmuis	18
<i>Plantenwerkgroep</i>	6	spreeuw	14	Weidedreef	9
Plas van Poot	9; 17	staartmees.....	14	weidevergeet-mij-nietje....	21
Poa annua	10	Staatsbosbeheer	9	Weleda	9
Poa pratensis.....	10	stadsvogelcampagne.....	20	Werkman, Elvira	24
Poa trivialis	10	stadsvogelwachten	25	Westerpark 8; 13; 16; 17; 21	
pontische stroomgrondel .	26	Starrevaart.....	6	Westpunt	8; 9
Prielenbos.....	13; 14	StEA.....	16	Wieden	22
Prins Bernhard Cultuurfonds	24	steenbreekvaren.....	21	Wijdse weide	9
Prunella modularis.....	12	stekelvaren	21	wilg.....	5
putter.....	11; 14	Stompwijk	10; 16	winterzanger	12
raapzaad.....	21	straatgras.....	10	witgatje	11
<i>Raapzaad</i>	22	subsp. coccinea.....	21	<i>witkopkauw</i>	15
Rangers/WNF.....	20	Symphytum officinale	10	witte klaver.....	10
Ranunculus acris	10	syntaxoncode	9	witte kornoelje.....	23
Ranunculus repens.....	10	Taraxacum sectie Ruderalia	10	WNF.....	20
RAVON.....	24; 26	temperatuurstijging	23	Wokkel, de.....	9
Reeuwijk	16	Tenellaplas	18	zachte dravik s.s.....	10
RG	9	tere stekelvaren	21	<i>zilverreiger</i>	13
<i>Ridder, Joke de</i>	6; 7; 9	Thijssen	26	Zoetermeer	11
riet.....	14	Tochtpad-Ruimtebaan	9	Zoetermeerse Plas ... 11; 13; 14	
Rijn.....	26	tongvaren.....	21	<i>Zoetermeese Plas</i>	12
Rijnwoude	17	Tooren, Bart van der.....	20	Zoeterwoude.....	11; 14; 18
Rochefort	18	Trifolium dubium	10	Zonderwijk, Maarten	23
rode klaver	10	Trifolium pratense	10	zoölogisch museum	
rode lijst	22	Trifolium repens.....	10	Amsterdam.....	20
Roeleveen	9	tureluur.....	14	Zwaardslootseweg.....	9
roerdomp	14	tureluurs.....	11	Zwarte Zee	26
Rokkeveen.....	9	VBN	25		
rood zwenkgras s.l.....	10	veenheideviooltje	22		
		veldbeemdgras	10		